

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

KIRGISIAN KRIISIN SUURVALTAPOLIITTINEN TARKASTELU
Syyt Kirgisian sisäiseen epävakauteen ja suurvaltojen läsnäoloon

Tutkielma

Kapteeniluutnantti

Leo Vehmola

Esiupseerikurssi 63

Merisotalinja

Huhtikuu 2011

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Esiupseerikurssi 63	Linja Merisotalinja
Tekijä Kapteeniluutnantti Leo Juhani VEHMOLA	
Tutkielman nimi KIRGISIAN KRIISIN SUURVALTAPOLIITTINEN TARKASTELU Syyt Kirgisian sisäiseen epävakauteen ja suurvaltojen läsnäoloon	
Oppiaine johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2011	Tekstisivuja 40 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ <p>Kirgisia on Keski-Aasian ylängöllä sijaitseva maa, joka itsenäistyi elokuussa 1991 Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä. Kirgisiassa tapahtui huhtikuussa 2010 nopea vallankumous, jonka jälkeen kesällä 2010 puhkesi voimakkaita kaupunkimellakoita maan valtaväestön, kirgiisien ja uzbekkien, välillä. Tutkielma pyrkii vastaamaan miksi ja missä olosuhteissa Kirgisian vallankumous tapahtui. Siinä kuvaillaan Kirgisian paikallisia olosuhteita, väestöä, taloutta, historiaa ja nykypäivää. Tutkielmassa pohditaan Kiinan, Venäjän ja Yhdysvaltojen intressejä Kirgisiassa ja miten ne ilmenevät. Tutkielma keskittyy itsenäisen Kirgisian tapahtumiin, ja painopiste on 2000-luvulla. Tutkijan asettamat päätutkimuskysymykset ovat: 1) Miksi Kirgisiassa tapahtui vallankumous vuonna 2010? ja 2) Mitä intressejä suurvalloilla on Kirgisiassa ja miten ne ilmenevät?</p> <p>Tutkimuksen aineisto on julkista. Teorioiden ja tapahtumien taustatietoja varten tutkija on käyttänyt muun muassa Maanpuolustuskorkeakoulun Strategialaitoksen julkaisuja. Merkittävä määrä tietoa tutkimusta varten on kerätty internetistä. Aikaisempia suomalaisia suoranaisesti Keski-Aasiaan tai Kirgisiaan liittyviä tutkimuksia on tehty hyvin rajallisesti. Riippumatonta ja perinpohjaista kansainvälistä tutkimusta Kirgisian tilanteesta on laatinut muun muassa The International Crisis Group, jonka raportteja on käytetty tässä tutkimuksessa hyödyksi. Kirjallisen materiaalin pohjalta muodostuvaa kuvaa on täydennetty Kirgisiaan perehtyneiden suomalaisten virkamiesten esitelmällä ja haastattelulla.</p> <p>Kirgisian maantieteelliset olosuhteet ovat eristäneet klaaneja keskinäiseltä kanssakäymiseltä. Se on johtanut vahvasti klaanikeskeiseen kulttuuriin, joka on aiheuttanut yleistä korruptiota ja oman tai läheisten klaanien häikäilemätöntä suosimista. Siksi Kirgisian kansallistunne on heikko eikä kansa koe maan hallintoa luotettavaksi. Suurvallat Kiina, Venäjä ja Yhdysvallat, ovat löytäneet Kirgisian sen itsenäistymisen jälkeen. 2000-luvulla suurvaltojen toiminta ja näkyvyys Kirgisiassa on selvästi lisääntynyt.</p> <p>Kirgisian huhtikuun 2010 vallankumous ei syntynyt nopeassa ajassa. Sen takana ei ollut yksittäistä ryhmää tai klaania, jolla olisi ollut pyrkimys päästä maassa valtaan. Vallankumouksessa pyrittiin eroon vanhasta autoritäärisestä hallinnosta, joka oli jo vuosia sitten menettänyt luottamuksensa ja uskottavuutensa kansan mielessä. Maan historiasta johtuva väestön etninen jakauma on ongelmallinen, ja se saattaa tulevaisuudessa johtaa Kirgisian hajoamiseen. Kiina vahvistaa omaa kasvavaa talouttaan ja sisäistä sekä ulkoista turvallisuuttaan toiminnallaan Kirgisiassa. Venäjä vastustaa muiden suurvaltojen vaikutusvallan kasvua omaksi takapihakseen katsomallaan alueella ja edistää turvallisuuttaan vaikeuttamalla äärijärjestöjen toimintaa Kirgisiassa. Yhdysvaltojen toiminta Kirgisiassa liittyy läheisesti Afganistanin sotaan, maailman suurimman sotilaallisen vaikutusvallan säilyttämiseen, alueellisen voimatasapainon ylläpitämiseen ja ydinaseiden proliferaation estämiseen.</p>	
AVAINSANAT Keski-Aasia, Kirgisia, suurvaltastrategia, voimatasapaino.	

1.	JOHDANTO	1
1.1.	Tutkimuksen päämäärä ja tutkimuskysymykset	2
1.2.	Rajaukset	3
1.3.	Lähdeaineisto ja aikaisemmat tutkimukset	3
1.4.	Teoriapohja ja tutkimusmenetelmät	4
2.	TAUSTATIETOJA KIRGISIASTA	4
2.1.	Väestö.....	4
2.2.	Kirgisian maantieteelliset olosuhteet	6
2.3.	Talouselämä	9
3.	KIRGISIAN POLIITTINEN KEHITYS 1990–2010.....	10
3.1.	Kirgisian epävakaa historia	10
3.1.1.	Kirgisian menneisyys osana Venäjää ja Neuvostoliittoa	11
3.1.2.	Valtiollinen hallinto itsenäistymisestä vuoden 2010 vallankumoukseen.....	11
3.1.3.	Kirgisian alueen etniset kysymykset ja äärijärjestöt	13
3.1.4.	Kirgisian vallankumous 2010	14
3.2.	Kirgisian asevoimat.....	16
3.3.	Kirgisian suhteet Kazakstaniin, Tadžikistaniin ja Uzbekistaniin.....	17
3.4.	Kirgisian liittoutumispolitiikka ja kuuluminen kansainvälisiin järjestöihin	19
4.	SUURVALTOJEN INTRESSIT KIRGISIASSA.....	21
4.1.	Keski-Aasian alueen vakauden merkitys suurvalloille	21
4.2.	Voimatyhjiön täyttäminen Keski-Aasiassa	22
4.3.	Kiinan kansantasavalta.....	23
4.3.1.	Rajanaapuruus Kirgisian kanssa	25
4.3.2.	Xinjiangin alueen uiguurit	25
4.3.3.	Kiinan ja Kirgisian taloudellisten suhteiden kehittäminen	26
4.4.	Venäjän federaatio	27
4.4.1.	Historiallinen asema neuvostotasavaltana, takapiha-ajattelu.....	28
4.4.2.	Venäjän sotilasdoktriini 2010	29
4.4.3.	Venäläiset sotilastukikohdat ja sotateollisuus.....	29
4.4.4.	Vierastyövoima	30
4.5.	Amerikan yhdysvallat	31
4.5.1.	Manasin lentotukikohta ja Afganistanin sotateimet.....	32
4.5.2.	Terrorismin vastainen taistelu	33
4.5.3.	Jalansija Keski-Aasiassa	33
5.	JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIO JATKONÄKYMISTÄ	34
5.1.	Miksi Kirgisiassa tapahtui vallankumous huhtikuussa 2010?	34
5.2.	Mitä intressejä suurvalloilla on Kirgisiassa, ja miten ne ilmenevät?.....	37
5.3.	Kirgisian tulevaisuudennäkymät ja jatkotutkimusaihe	39
	LÄHDELUETTELO	41

KIRGISIAN KRIISIN SUURVALTAPOLIITTINEN TARKASTELU

Syyt Kirgisian sisäiseen epävakauteen ja suurvaltojen läsnäoloon

1. JOHDANTO

Neuvostoliiton hajotessa vuonna 1991 Keski-Aasiassa itsenäistyi viisi uutta valtiota: Kazakstan, Kirgisia, Tadžikistan, Turkmenistan ja Uzbekistan. Entisillä neuvostotasavalloilla on maantieteellisen sijaintinsa perusteella mielenkiintoinen asema maailman suurvaltojen välisissä suhteissa. Tämä tutkimus keskittyy Kirgisiaan.

Kirgisia, englanniksi Kyrgyzstan ja venäjäksi Кыргызстан, itsenäistyi elokuussa 1991, ja se on 2000-luvulla ajoittaisten voimakkaiden sisäisten levottomuuksien takia saanut laajaa julkisuutta kansainvälisissä tiedotusvälineissä. Vuoden 2005 keväällä maassa tapahtui sittemmin niin kutsuttu tulppaanivallankumous. Huhtikuussa 2010 Kirgisia ajautui nopeasti uuteen ihmishenkien menetyksiä vaatineeseen vallankumoukseen. Nopeassa vallankumouksessa uuden väliaikaishallituksen johtajaksi nousi Roza Isakovna Otunbajeva. Väliaikaishallituksen päätöksellä hänet nimitettiin toukokuussa 2010 valtion väliaikaiseksi presidentiksi. Vallankumouksen jälkeen kesällä 2010 Kirgisiassa puhkesi jopa tuhansien ihmishenkien menetyksiä vaatineita voimakkaita etnisiä mellakoita. Mellakoiden takia satoja tuhansia ihmisiä pakeni maasta.

On perusteltu pelko olettaa, että Kirgisiaa uhkaa tulevaisuudessa täysimittainen sisällissota, ellei maan sisäpoliittista tilannetta saada pysyvällä tavalla vakautettua. Viimeisin Kirgisian olojen vakautustoivo oli lokakuussa 2010 järjestetyt parlamenttivaalit. Vuonna 2011 Kirgisiassa järjestetään presidentinvaalit.

Kirgisian vuoden 2010 vallankumousta ja sitä seurannutta tilannetta on tarkkailtu mielenkiinnolla monella taholla. Koska maa on täysin epävakaassa tilassa, yhtenä ilmeisenä ylimääräisenä vaarana on lisäksi se, että sekasorto siirtyy hallitsemattomasti rajojen ylitse

naapurivaltioihin. Tässä tapauksessa yhden maan vakavan sisäisen häiriötilanteen muodostuminen aiheuttaisi huomattavia heijastusvaikutuksia koko Keski-Aasian alueen vakaudelle.

1.1. Tutkimuksen päämäärä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustyön päämääränä on selvittää syy Kirgisiassa vuonna 2010 muodostuneelle kansalliselle kriisille sekä analysoida ja selittää, mistä syystä suurvallat ovat läsnä Kirgisiassa. Tavoitteen perusteella tutkimukselle asetetaan seuraavat pääkysymykset:

- (i) Miksi Kirgisiassa tapahtui vallankumous huhtikuussa 2010?
- (ii) Mitä intressejä suurvalloilla on Kirgisiassa ja miten ne ilmenevät?

Pääkysymyksiin vastataan alla esitettyjen alakysymysten avulla. Alakysymyksille on vastaavasti määritetty tarkentavia apukysymyksiä:

- (i) Millaiset ovat Kirgisian taustatiedot ja historia?
 - a. Millaiset ovat Kirgisian maantieteelliset olosuhteet?
 - b. Millainen on Kirgisian demografia?
 - c. Millainen on Kirgisian talouselämä?
 - d. Millaisia Kirgisian kriisit ovat olleet luonteeltaan viimeisten kahden vuosikymmenen ajalta?
- (ii) Miten Kiinan läsnäolo ilmenee Kirgisiassa?
 - a. Mitä intressejä Kiinalla on Kirgisiassa?
 - b. Miten Kiina toteuttaa tavoitteitaan Kirgisiassa?
- (iii) Miten Venäjän läsnäolo ilmenee Kirgisiassa?
 - a. Mitä intressejä Venäjällä on Kirgisiassa?
 - b. Miten Venäjä toteuttaa tavoitteitaan Kirgisiassa?
- (iv) Miten Yhdysvaltojen läsnäolo ilmenee Kirgisiassa?
 - a. Mitä intressejä Yhdysvalloilla on Kirgisiassa?
 - b. Miten Yhdysvallat toteuttaa tavoitteitaan Kirgisiassa?

1.2. Rajaukset

Tässä tutkielmassa keskitytään käsittelemään Kirgisian tapahtumia, niiden syitä ja seurauksia vuosina 1990–2011, Kirgisian itsenäistymisen alkua ajoista nykypäivään, ja painopiste asettuu 2000-luvulle. Suurvaltatarkastelu koskee Kiinaa, Venäjää ja Yhdysvaltoja. Etenkin näiden kolmen suurvallan vaikutusten tutkimiselle on selkeitä perusteita koska Kirgisiassa on maantieteellisesti keskeinen sijainti. Tutkimuksessa ei käsitellä Kirgisiassa lokakuussa 2010 toteutettuja parlamenttivaaleja eikä niiden tuloksia.

1.3. Lähdeaineisto ja aikaisemmat tutkimukset

Kirgisian tilanteesta on julkaistu runsaasti materiaalia internetissä. Sitä vastoin painettua kirjallisuutta Kirgisiasta löytyi rajallisesti. Kirgisian tapahtumia on seurattu tiiviisti monissa kansainvälisissä strategiaa ja geopolitiikkaa tutkivissa tiedeyhteisöissä. Tutkimuksessa tarvittavaa tietoa etsittiin pääpainoisesti internetistä erilaisista englannin- ja venäjänkielisistä raporteista ja uutisista. Tutkija pystyi käyttämään hyväkseen omaa venäjänkielen taitoaan. Kiinaa koskevat tekstit on etsitty englannin- tai venäjänkielisinä versioina.

Tutkija käytti muun muassa Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston tarjoamia tietokantoja Kirgisiaa koskevien raporttien etsimiseksi. Tietokantojen avulla löytyi runsaasti käyttökelpoista materiaalia. Aihetta perusteellisesti käsitteleviä kansainvälisiä raportteja on laatinut esimerkiksi *The International Crisis Group*. Tietoja on täydennetty haastattelemalla Kirgisian paikallisiin olosuhteisiin syvästi perehtyneitä suomalaisia virkamiehiä.

Kirgisiaa tai sen poliittisstrategista merkitystä ei ole Suomessa laajalti tutkittu. Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs painotti Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella helmikuussa 2011 pitämässään esityksessään Keski-Aasian alueen tutkimusten vähäistä määrää vertaamalla aluetta valkoiseen karttaan¹. Samalla hän toivotti uudet asiaan liittyvät tutkimukset erittäin tervetulleiksi. Aihetta on aikaisemmin käsitellyt sivuten kapteeni Marko Eklund esiuupseerikurssilla 58 tutkimuksessaan ”Suurvaltojen strateginen kilpailu Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian suuralueilla”. Eklund esitti

¹Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnunen piti esitelmän Kazakstanista ja Kirgisiasta Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

jatkotutkimuksen aiheeksi keskittymistä Keski-Aasian (sekä Etelä-Kaukasian) yksittäisiin valtioihin. Tämä tutkimus liittyy siten luonnollisena jatkumona Eklundin tutkimukseen.

1.4. Teoriapohja ja tutkimusmenetelmät

Tutkimus edustaa modernia strategiatutkimuksen lähestymistapaa, jossa tarkastelun lähtökohta on usean valtion intressit kattava geopoliittinen teoriointi. Toimintaympäristön poliittisen todellisuuden ymmärtäminen on tärkeää, jos tavoitteena on toteuttaa kohdemaassa pysyviä muutoksia. Tästä varoittavana esimerkkinä on Yhdysvallat, joka on käynyt toisen maailmansodan jälkeen sotia muun muassa Vietnamissa, Irakissa ja Afganistanissa. Yhdysvallat on mahtavilla asevoimillaan kyllä voittanut taistelut, mutta lopulta kuitenkin hävinnyt sodat, koska se ei ole onnistunut huomioimaan kohdemaiden sisäisiä olosuhteita, alueellista arjen todellisuutta. Tutkimuksessa ilmenee kansainvälinen konfliktiulottuvuus sekä Kirgisian pysyvä sisäinen kriisitila.

Venäjänkieliset paikannimet on translitteroitu käyttämällä suomenkielen muuntamistapaa.

2. TAUSTATIETOJA KIRGISIASTA

Eri kulttuurien vaikutukset ovat kilpailleet Kirgisian alueen vallasta jo tuhansia vuosia. Välillä vahvoilla ovat olleet lännestä turkkilaiset, toisinaan pohjoisesta venäläiset tai lounaasta kiinalais-mongoliset vaikutukset.²

2.1. Väestö

Ensimmäiset historialliset maininnat Kirgisian asutuksesta käsittävät alueella eläneitä ratsain liikkuvia skyyttiläisiä soturiheimoja 500-luvulta ennen ajanlaskumme alkua. Kirgisia kuului 600–1000-luvulla vahvaan turkkilaiseen valtapiiriin. Vähitellen mongolit työntyivät kohti länttä, kunnes 1200-luvulla sotapäällikkö Tšingis-kaani liitti Kirgisian alueen Mongoliaan

²<http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Kyrgyzstan-HISTORY.html>, 2.1.2011.

useaksi vuosisadaksi. Kiinalainen Qing-dynastia lopetti mongolien vallan Kirgisiassa 1700-luvulla, vaikka se lopulta kuitenkin jätti alueen miehittämättä. Syntyneen valtatyhjiön täytti nykyisen Lounais-Kirgisian, Itä-Uzbekistanin ja Pohjois-Kiinan alueelle muodostunut Kokandin Kaanikunta. Keisarillisen Venäjän imperialistinen vaikutus tunkeutui kohti etelää Kirgisian alueelle 1800-luvulla työntäen tieltään Kokandin Kaanikunnan vallan. Tsaari Aleksanteri II liitti Länsi-Kirgisian Venäjään vuonna 1865 valloitettuaan nykyisen Uzbekistanin alueella sijaitsevan Kokandin Kaanikunnalta Taškentin kaupungin. Kirgisian loputkin alueet liitettiin Venäjään vuonna 1876, samalla kun Kokandin Kaanikunta Venäjälle hävittyään lakkasi olemasta. Venäjän lokakuun 1917 vallankumouksen jälkeen Kirgisian alue jatkoi Neuvostoliittoon kuuluvana osana aina vuoteen 1991 asti, jolloin Kirgisia julistautui itsenäiseksi.³ Mielenkiintoisena sivuseikkana tässä todettakoon, että Kirgisia ja Suomi ovat siis kuuluneet samaan tsaari-Venäjään noin 41 vuoden ajan.

Kirgisian asukasluku oli vuoden 2009 tietojen mukaan 5 320 000 asukasta. Väestön vuotuinen kasvu on yksi prosentti. Keskimääräinen elinajanodote Kirgisiassa on naisille 72 vuotta ja miehille 63 vuotta.⁴

Kirgisian väestö on etnisesti, kulttuurillisesti ja kielellisesti rikkonainen. Väestöstä 64,9 prosenttia on kirgiisejä, 13,8 prosenttia uzbekkeja, 12,5 prosenttia venäläisiä, 1,1 prosenttia dunganeja, 1 prosentti uiguureja, 1 prosentti ukrainalaisia ja 5,7 prosenttia muita kansallisuuksia. Uskonnoiltaan väestöstä 75 prosenttia on muslimeja, 20 prosenttia ortodokseja. Loput viisi prosenttia edustavat muita uskontokuntia.⁵

Kirgisian viralliset kielet ovat kirgiisi ja venäjä. Kirgiisi kuuluu turkinksukuisiin kieliin. Venäjän kieltä käytetään varsinkin maan pohjoisosassa ja pääkaupungissa. Venäjän kieli sai virallisen aseman maan toisena kielenä vuonna 1996. Kahden virallisen kielen lisäksi Kirgisiassa puhutaan yhteensä noin kolmeakymmentä eri kieltä.⁶ Näin monta kieltä yhden valtion alueella asettaa varmasti haasteita yhtenäiselle hallinnolle ja esimerkiksi tiedottamisen onnistumiselle.

Vieraat kulttuurit ovat aikojen saatossa vaikuttaneet Kirgisian väestöön. Tätä kuvastaa väestön jakautuminen lukuisiin eri klaaneihin. Kirgisian lipussa punaisella pohjalla esiintyvän

³http://www.cac-biodiversity.org/kgz/kgz_history.htm, 2.1.2011.

⁴<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD> 31.12.2010.

⁵<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>, 31.12.2010.

⁶http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=Kyrgyzstan, 9.2.2011.

keltaisen auringon 40 sädettä symbolisoivat Kirgisian alueen eri klaaneja.⁷ Siksi yhteenkuuluvaisuuden tunne, tai niin kutsuttu kansallishenki, on väestön huomattavan monijakoisuuden takia Kirgisiassa heikko. Klaanin sisällä keskinäinen luottamus ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat vahvoja mutta eri klaanien kesken ne heikkenevät.

2.2. Kirgisian maantieteelliset olosuhteet

Kirgisia kuuluu mannermaiden joukkoon. Maa sijaitsee Keski-Aasian ylängöllä, neljän maan ympäröimänä. Kirgisia on pinta-alaltaan noin 198 500 neliökilometriä, mikä vastaa noin puolta Suomen pinta-alasta. Maan kokonaispinta-alasta vesistöt peittävät noin 3,6 prosenttia.⁸

Kirgisian maaston kuvassa on paljon vuoristomaisemia, joiden rinteiden alaosa peittävät pensaikot. Varsinaisia metsäisiä alueita on vain neljä prosenttia maan pinta-alasta. Metsälle sopiva maasto on monin paikoin muokattu pelloiksi maanviljelytuotantoa varten. Laajoiksi ja tehokkaiksi rakennetut kasteluverkostot levittäytyvät viljelymaille.

Vuoristo tekee Kirgisian maaston vaikeakulkuiseksi. Harvan tieverkoston linjauksia ohjaa noin 80 prosenttisesti Kirgisian pinta-alan kattava Himalajaan kuuluvien Tien Shanin ja Pamirin vuoristot. Itä-länsi suuntaiset vuoristot jakavat Kirgisian pohjoiseen ja eteläiseen osaan. Kirgisian korkein vuorenhuippu on Jengish Chokusu (Пик Победы) 7 439 metriä merenpinnan yläpuolella, joka sijaitsee aivan Kirgisian itäkärjessä.⁹

Satelliittikuva
Kirgisiasta.
Kesäisestä kuvasta
ilmenee ikijäätiköt,
vesistöt, viheralueet
ja vuoristot.
Kuva: NASA.

⁷<http://www.worldlanguage.com/Countries/Kyrgyzstan.htm>, 9.2.2011.

⁸http://www.cac-biodiversity.org/kgz/kgz_geography.htm, 2.1.2011.

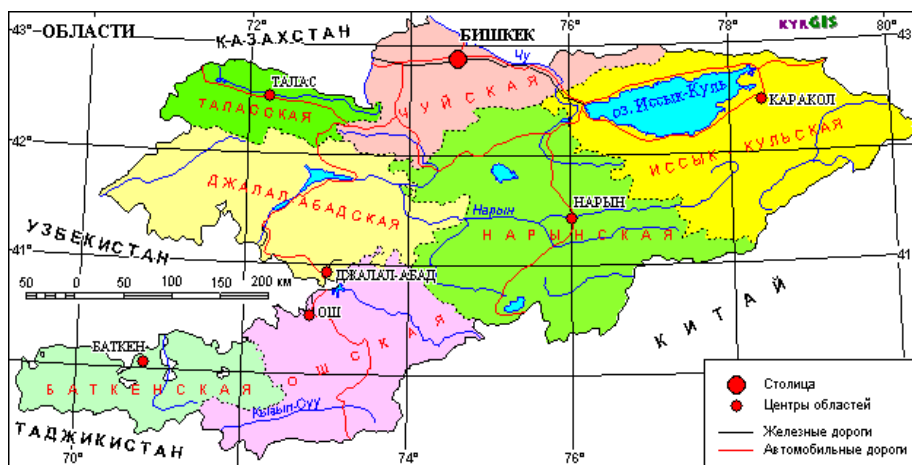
⁹Sama, 2.1.2011.

Kirgisian naapurimaita ovat pohjoisessa Kazakstan, 16 miljoonaa asukasta, etelässä Kiina, 1,3 miljardia asukasta, lounaassa Tadžikistan, 7 miljoonaa asukasta ja lännessä Uzbekistan, 28 miljoonaa asukasta¹⁰. Yhteistä rajaa Kirgisiällä on Kazakstanin kanssa 1051 kilometriä, Kiinan kanssa 858 kilometriä, Tadžikistanin kanssa 870 kilometriä ja Uzbekistanin kanssa 1099 kilometriä¹¹. Kirgisian rajojen suhteen on erikoista, että maan lounaisosassa sijaitsevan Batkenin maakunnan sisällä on kuusi enklaavia. Näistä neljä enklaavia kuuluu Uzbekistaniin ja kaksi Tadžikistaniin¹².

Kirgisia jakautuu yhdeksään hallinnolliseen alueeseen (область). Hallinnolliset alueet ovat Biškekin kaupunki, Ošin kaupunki, Tšuin alue, Issyk-Kulin alue, Narynin alue, Talasin alue, Jalal-Abadin alue, Ošin alue ja Batkenin alue.

Vuoristojen jäätiköiden sulamisvesistä syntyviä valumavesijokia on monin paikoin padottu laaksoihin vesivarastoiksi maanviljelyä varten ja tuottamaan maalle tarpeellista sähköenergiaa. Jäätiköt peittävät neljä prosenttia Kirgisian pinta-alasta.

Kirgisiassa on seitsemän isoa valumavesijärveä, joihin jäätiköiltä valuva sulamisvesi varastoituu. Vettä käytetään maatalouden kastelutarpeisiin. Suurin järvistä on maan itäosassa 1 600 metriä merenpinnan yläpuolella sijaitseva Issyk-Kul, joka kirgiisin kielellä tarkoittaa kuumaa järveä. Järven pituus on 180 kilometriä ja leveys 60 kilometriä muodostaen runsaat 6 200 neliökilometriä. Järven syvin kohta on 670 metriä. Issyk-Kulin veteen liukenee kuumien lähteiden kautta mineraaleja, mistä syystä järven suolapitoisuus on 6 promillea, eikä se siten kelpaa maanviljelyyn kasteluvedeksi.¹³

Kirgisian tärkeimmät kaupungit, tiet, joet ja maakuntarajat. Kuva on lainattu internetistä osoitteesta: http://climatechange.kg/?page_id=20&lang=ru.

¹⁰<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFReporter.aspx?Language=E>, 3.2.2011.

¹¹http://www.cac-biodiversity.org/kgz/kgz_geography.htm, 2.1.2011.

¹²<http://www.businesskyrgyzstan.com/batken-province/>, 4.4.2011.

¹³<http://www.ilec.or.jp/database/asi/asi-55.html>, 9.2.2011.

Maan väestöstä noin kolmannes asuu kaupungeissa ja kaksi kolmasosaa maaseudulla. Kirgisian suurimmat kaupungit ovat pääkaupunki Biškeki, 822 000 asukasta, Oš, 234 000 asukasta, Jalal-Abad, 89 000 asukasta ja Karakol, 63 000 asukasta.¹⁴

Kirgisiassa on neljä suurikokoista lentokenttää Biškekin (Manas ja Kant), Ošin ja Jalal-Abadin kaupunkien läheisyydessä. Päälystämättömiä pieniä lentokenttiä on yhteensä 46.¹⁵ Manasin kenttää käytetään kansainvälisen lentoliikenteen lisäksi Yhdysvaltojen ilmavoimien lentotukikohtana vuodesta 2001 alkaen. Kantin kenttää käyttää puolestaan Venäjän ilmavoimat vuodesta 2003 alkaen.¹⁶

Pohjois-Kirgisiassa on noin 370 kilometriä neuvostoaikaista rautatietä, joka tulee Kazakstanin puolelta ja kulkee Biškekin kautta päättyen Issyk-Kul-järven länsikärjessä sijaitsevaan Balyktšyn kaupunkiin, joka samalla on maan ainoa merkittävä satamakaupunki. Maan tiestö on rakennettu vuoristoa myötäillen. Joka säällä kulkukelpoista tiestöä, osin päällystettyä, osin hiekkatietä, on arvioitu olevan yhteensä noin 22 000 kilometriä.¹⁷

Kirgisiassa vallitsee mannerilmasto, jolle on luonteenomaista suuret vaihteluvälit, jolloin talvet ovat kylmiä ja kesät kuumia. Aluekohtaiset lämpötilavaihtelut ovat suuria. Issyk-Kul-järvi tasaa ympärillä olevien alueiden lämmönvaihteluita. Heinäkuun keskilämpötilat matalilla alueilla vaihtelevat +17 °C:n ja +27 °C:n välillä, korkeimpien lämpötilojen noustessa jopa +40 °C:een. Yli 3 000 metrin korkeudessa lämpötila on heinäkuussa vain +10 °C. Tammikuu on kylmin kuukausi keskilämpötilojen vaihdellessa -15 °C:n ja -22 °C:n välillä. Kirgisian vuoden keskilämpötila on +3 °C.¹⁸

Kirgisian sademäärät vaihtelevat alueittain huomattavasti. Vuoristossa Ferghanan laakson ylärinteillä vuosittainen sademäärä, joka sataa lähinnä lumen muodossa, on noin 1 000 millimetriä. Luoteessa, Talasin maakunnassa, sademäärät vaihtelevat 250–500 millimetrin välillä. Issyk-Kulin länsiosassa sademäärä on noin 200 millimetriä ja itäosassa 600 millimetriä.¹⁹

¹⁴<http://www.citypopulation.de/Kyrgyzstan.html>, 9.2.2011.

¹⁵<http://www.worldlanguage.com/Countries/Kyrgyzstan.htm>, 9.2.2011.

¹⁶http://www.mongabay.com/reference/new_profiles/273.html, 1.2.2011.

¹⁷<http://www.worldlanguage.com/Countries/Kyrgyzstan.htm>, 9.2.2011.

¹⁸<http://enrin.grida.no/htmls/kyrgyz/soe2/english/climats.htm#1a>, 27.1.2011.

¹⁹Sama.

2.3. Talouselämä

Kirgisian bruttokansantuote vuonna 2010 oli 4,4 miljardia yhdysvaltain dollaria. Väestön laskennallinen keskiansio vuodessa oli vain 2 200 yhdysvaltain dollaria. Paikalliset tuloerot ovat kuitenkin suuret. Maaseutu, etenkin maan eteläosissa on erittäin köyhää aluetta. Virallinen työttömyysprosentti vuodelta 2004 on arvioitu kahdeksaksitoista ja inflaatio vuonna 2010 noin viideksi prosentiksi.²⁰

Kirgisiassa käytettävä rahayksikkö on som (KGS). Yksi som sisältää 100 tyiyniä. 1 000 KGS vastaa noin 15 euroa maaliskuun 2011 vaihtokurssilla.

Kirgisian viisi tärkeintä vientimaata ovat järjestyksessä suurimmasta pienimpään Sveitsi (38 prosenttia), Venäjä (16 prosenttia), Uzbekistan (14 prosenttia), Kazakstan (10 prosenttia) ja Yhdistyneet Arabiemiraatit (9 prosenttia). Viisi suurinta tuontimaata sitä vastoin ovat samassa järjestyksessä Venäjä (37 prosenttia), Kiina (21 prosenttia), Euroopan Unioni (11 prosenttia), Kazakstan (9 prosenttia) ja Uzbekistan (4 prosenttia).²¹

Kansainvälisen kaupankäynnin lisäksi ulkomailla vierastyövoimana työskentelevien kirgisialaisten takaisin kotimaahan lähettämät palkat muodostavat erittäin merkittävän lisän Kirgisiaan ulkomailta virtaavista tuloista. Kirgiisejä arvioidaan olleen vierastyövoimana ulkomailla vuonna 2009 jopa 800 000 henkeä, mikä tarkoittaa noin neljännestä koko maan työikäisestä väestöstä. Valtaosa oli töissä Venäjällä. Toiseksi eniten, noin 100 000 kirgiisiä, arvioidaan olleen töissä Kazakstanissa.²²

Maan tärkeimmät tulonlähteet ovat maanviljelys, joka kattaa 70 prosenttia maan bruttokansantuotteesta, sekä kaivosteollisuus. Viljeltyä maata Kirgisian pinta-alasta on vain seitsemän prosenttia. Viljelysmaat sijaitsevat Kirgisian pohjoisosissa Issyk-Kulin maakunnassa ja lännessä Ferghanalaakson rinteillä. Maataloustuotanto käsittää vehnän, perunan, sokerijuurikkaan, hedelmien, puuvillan ja tupakan viljelyä. Tärkeimmät kaivoshyödykkeet ovat puolestaan kulta, uraani, hiili ja erilaiset harvinaiset maametallit, jotka

²⁰<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/notesanddefs.html?countryName=Kyrgyzstan&countryCode=kg®ionCode=cas#2129>, 25.3.2011.

²¹<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=KG>, 26.1.2011.

²²<http://www.acted.org/en/kyrgyzstan>, 26.3.2011.

käsittävät alkuaineet 52–75. Kirgisian tärkein teollisuustoiminta keskittyy kaivannaisten jalostamiseen.²³

Ympäristöä rasittaa erityisesti eri kaivosteollisuuden tuottamat jalostusprosessien kemikaalit ja radioaktiiviset kuona-aineet. Kaivosteollisuuden jätteitä on tähän päivään asti hajasijoitettu ja piilotettu vastuuttomasti ympäristöseuraamuksia ajattelematta. Tänäkin Kirgisian ympäristöongelmat tiedostetaan ja niitä kartoitetaan ja pyritään korjaamaan kansainvälisin voimin.²⁴

Vesivoima on Kirgisian tärkein energiantuotantomuoto. Peräti 92 prosenttia maan sähköstä tuotetaan vesivoimaloilla patoamalla valumavesijokia. Vain 8 prosenttia sähkötarpeesta tuotetaan öljyllä.²⁵ Osa tuotetusta sähköstä myydään naapurimaihin²⁶. Sähköä tuotetaan laskemalla vettä patojen vesivoimaturbiinien läpi. Juoksutettu vesi on suunniteltu ohjattavaksi kanavia pitkin kastelemaan maanviljelymaita. Koska sähköä kuitenkin tarvitaan jatkuvasti, eikä sitä saada tarpeeksi muilla menetelmin tuotettua, on juoksutusta jatkettu Kirgisiassa tasaisesti vuoden ympäri. Monin seuduin maanviljelymaat ovatkin kärsineet suurista juoksutuksista väärinä aikoina, esimerkiksi talvien tulvien muodossa.²⁷

3. KIRGISIAN POLIITTINEN KEHITYS 1990–2010

3.1. Kirgisian epävakaa historia

Kirgisian historiaa kuvaa viimeisten kahdenkymmenen vuoden ajalta rikkonainen yhteiskuntajärjestys ja useasti leimahtaneet laajamittaiset väkivaltaisuudet. Maan heikko taloudellinen tilanne ja itsevaltainen ja korruptoitunut hallintokulttuuri ovat vahvasti lisänneet epävakautta. Poliittiselle korruptiolle ominaista on ollut omaan klaaniin kuuluvien henkilöiden ja omien väestöryhmien suosiminen. Heikko kansallistunne ja epäluottamus eri

²³<http://search.worldbank.org/data?qterm=kyrgyzstan>, 31.12.2010.

²⁴Suomen Ympäristökeskuksen erikoistutkija Ari Mäkelä, haastattelu 25.1.2011.

²⁵Climate change in Central Asia. A Visual synthesis. Zoï environment network 2009, Belley, Ranska, sivu 49.

²⁶http://www.inogate.org/index.php?option=com_content&view=article&id=117%3Aka-ky-agreement&catid=38%3Aregional-news-events&Itemid=68&lang=en, 2.1.2011.

²⁷Suomen Ympäristökeskuksen erikoistutkija Ari Mäkelä, haastattelu 25.1.2011.

klaanien kesken ovat koko Kirgisian itsenäisyyden ajan muodostaneet korruptoituneelle hallintojärjestelmälle ja rikollisuudelle oivallisen kasvumaaperän.²⁸

3.1.1. Kirgisian menneisyys osana Venäjää ja Neuvostoliittoa

Tsaari Aleksanteri II liitti Kirgisian alueet Venäjään vuosien 1865–1876 aikana. Venäjän vuoden 1917 lokakuun vallankumouksen jälkeen, ensin Neuvosto-Venäjän ja sittemmin Neuvostoliiton synnyttyä, Kirgisiaa nimitettiin Kara-Kirgisin autonomiseksi alueeksi. Vuonna 1936 laaditun Neuvostoliiton uuden perustuslain perusteella alueen nimi muutettiin Kirgisian neuvostotasavallaksi.²⁹

Tsaarivenäjä toteutti voimakkaan sortokauden Kirgisiassa koko 1900-luvun alun. Tällöin iso osa Kirgisian maanviljelykseen soveltuvista maa-alueista osoitettiin uudelleen venäläisille uudisasukkaille. Voimakkaita sortotoimia vastustettiin mellakoilla, jotka tukahdutettiin kuitenkin verisesti. Sortokauden takia arvioidaan jopa kolmanneksen alkuperäisestä väestöstä paenneen Kirgisiasta, asettuen uudelleen asumaan etenkin Kiinaan.³⁰

1930-luvun suurissa Stalinin järjestämissä poliittisissa puhdistuksissa suuri määrä Keski-Aasian alueiden väestöä pakkosiirrettiin paikasta toiseen, pois pysyviltä asuinsijoiltaan. Näihin pakkosiirtoihin perustuu pitkälti väestön nykyinen etninen kirjavuus. Samasta tekijästä heijastuvat itsenäistyneen Kirgisian valtaväestön etniset konfliktit kirgiisien ja uzbekkien välillä.³¹

3.1.2. Valtiollinen hallinto itsenäistymisestä vuoden 2010 vallankumoukseen

Neuvostoliiton hallinnon ollessa täydessä kaaoksessa Kirgisia julistautui itsenäiseksi 31. elokuuta 1991. Maan ensimmäiseksi presidentiksi valittiin syyskuussa 1991, ilman vastaehdokasta, Kirgisian Tiedeakatemian johtaja Askar Akajev. Alkuun Akajevin hallinnon ajamaan yksityistämislinjaan oltiin laajalti tyytyväisiä, ja maan kehittymistavoitteet olikin

²⁸<http://www.upi-fiia.fi/fi/news/887/> 21.9.2010.

²⁹http://www.mongabay.com/reference/country_studies/kyrgyzstan/HISTORY.html, 9.2.2011.

³⁰<http://www.kyrgyzjer.com/en/kg/section24/3283.html>, 23.3.2011.

³¹Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnusen esitelmätilaisuus Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

asetettu korkealle. Akajevin visio oli luoda Kirgisiasta taloudellisesti vauras ja kansainvälisiä sijoituksia houkutteleva Keski-Aasian Sveitsi.³²

Ajan myötä Akajevin toiminta presidenttinä maan parhaaksi kuitenkin heikkeni hallinnon saadessa autoritäärisen itsevaltiuden vaikutteita. Presidentin valta muotoutui erittäin vahvaksi, ja se ylsi hallinnon kaikille toimialoille. Paikallisesti merkittäviä mielenosoituksia ja protestikulkueita vaiennettiin kovin keinoin viranomaisten käyttäessä aseita mieltään osoittavia joukkoja vastaan. Akajev valittiin toiselle kaudelle presidentiksi vuonna 1995 ja kolmannelle kaudelle vuonna 2000. Julkisuudessa epäiltiin molemmilla kerroilla laajalle levinnyttä korruptiota ja presidentinvaalien rehellisyyttä. Vuonna 2005 presidenttikautensa päättyessä Akajev pyrki ilmeisesti saattamaan maan johtoon vaihtoehtoisesti poikansa tai tyttärensä. Ilmeisellä pyrkimyksellä nepotismiin Akajev aikoi todellisuudessa edelleen jatkaa vallassa oloaan, vaikkakin kulissien takaa.³³

Maaliskuussa 2005, Akajevin valtaan kyllästyneenä, Kirgisiassa toteutettiin vallankumous, joka sittemmin nimettiin Tulppaanivallankumoukseksi. Vallankumous alkoi helmikuussa 2005 Narynin maakunnasta josta se pian levisi ympäri koko maan. Maaliskuussa Akajev joutui lähtemään maanpakoon. Hän poistui Venäjälle, jossa hän virallisesti luopui vallasta. Maan uudeksi presidentiksi valittiin Akajevin hallinnossa vuosina 2000–2002 pääministerinä toiminut Kurmanbek Bakijev.³⁴

Pian vallan vaihduttua kävi ilmeiseksi, että myös Bakijevin toimintaa presidenttinä ohjasi vahvasti hänen henkilökohtaisten etuisuuksiensa ajaminen ja rikkauksiensa kasvattaminen. Kirgisian hallinnon piirteet jatkuivat itsevaltaisina ja laajasti korruptoituneina. Bakijevia vastustavia poliitikkoja murhattiin ja mielenosoituksia istuvaa presidenttiä vastaan tukahdutettiin voimatoimin. Bakijev valittiin kuitenkin jatkamaan presidenttinä toiselle kaudelle vuoden 2009 vaaleissa. Vaalien rehellisyyttä epäiltiin laajasti niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.³⁵

Kirgisian yhteiskunnan infrastruktuuri heikkeni voimakkaasti Bakijevin aikana, koska tarvittavat ylläpitotoimet ja toteutuneet uudistukset olivat olemattomia. Korruption myötä

³²Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnusen esitelmätilaisuus Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

³³Sama.

³⁴International Crisis Group, Asia Briefing N°102, Bishkek/Brussels, 27 April 2010 Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses, sivu 2.

³⁵Sama, sivu 4.

valtion omistamia sähköyhtiöitä yksityistettiin pilkkahinnoin, ja ostajat kuuluivat Bakijevin välittömään lähipiiriin. Hajoamispisteessä olevan sähkönsiirtoverkon takia kansalaiset kärsivät laajoista ja pitkäkestoisista sähkökatkoksista sekä lämmityksen hinnan erittäin voimakkaista nousuista peräkkäisinä talvina 2008 ja 2009. Hintojen nousut olivat joissain tuotteissa jopa 400 prosenttia vuodessa. Vahva inflaatio nosti kaikkien hyödykkeiden hintoja jatkuvasti.³⁶ Huomattavaa kuitenkin oli se, että vaikka sähköstä oli pulaa Kirgisiassa, sitä kuitenkin jatkuvasti myytiin samalla Kazakstaniin. Luonnollisesti joku myös hyötyi sähkökaupan tekemisestä.

3.1.3. Kirgisian alueen etniset kysymykset ja äärijärjestöt

Batkenin alueella on kuusi enklaavia, joissa asukkaat ovat Uzbekistanin tai Tadžikistanin kansalaisia. Kirgisia neuvottelee Uzbekistanin ja Tadžikistanin kanssa mahdollisuuksista muokata sekä järjeittää Batkenin nykyisiä rajoja etnisten perusteiden pohjalta.³⁷

Kirgisian väestöön kuuluvien kirgiisien ja uzbekkien välit ovat olleet huonot jo neuvostoaikoina. Erityisen huonot välit olivat kesäkuussa 1990, jolloin Kirgisian neuvostotasavallan etnisiä mellakoita tyrehdytettiin sotilasvoimin niin sanotussa Ošin verilöylyssä³⁸. Vuoden 1990 mellakoissa ilmoitetaan kuolleen runsaat 300 henkilöä.³⁹ Etniset mellakat kirgiisien ja uzbekkien välillä palasivat voimakkaina Kirgisiaan vallankumouksen jälkeen kesällä 2010.⁴⁰

Keski-Aasian alueella toimii ääri-islamistinen järjestö *Uzbekistanin islamilainen liike (Islamic Movement of Uzbekistan, IMU)*. Äärijärjestön tavoitteena on kaataa Uzbekistanin hallinto ja perustaa tilalle muslimien sharian lakia noudattava islamilainen Turkestanin valtio, johon kuuluisi Uzbekistanin lisäksi alueita Luoteis-Kiinasta, Kirgisiasta ja Tadžikistanista. Järjestöllä on vahvat siteet Afganistanin Talibaneihin ja al-Qaidaan. Painottaakseen

³⁶International Crisis Group, Asia Briefing N°102, Bishkek/Brussels, 27 April 2010 Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses, sivu 3.

³⁷Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnusen esitelmätilaisuus Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

³⁸International Crisis Group, Asia Report N°193, 23.8.2010: The pogroms in Kyrgyzstan, sivu 3.

³⁹<http://www.onwar.com/aced/chrono/c1900s/yr90/fkyrgyzstan1990.htm>, The Osh riots in Kyrgyzstan , USSR 1990, 4.3.2011.

⁴⁰<http://uzbekistanerk.com/rus/?p=2048>, Обращение узбекской общественности Кыргызстана, 27.3.2011.

tavoitetaan uuden Turkestanin valtion perustamiseksi usean maan alueelle IMU käyttää myös nimeä *Turkestanin islamilainen liike (Islamic Movement of Turkestan, IMT)*.⁴¹

Uzbekistanin islamilaisen liikkeen toiminta Kirgisiassa on keskittynyt maan lounaisosaan. IMU otti Kirgisian puolella elokuussa 1999 Batkenin alueella paikallisia asukkaita ja turisteja panttivangeiksi.⁴² Kun alueella toimineita noin 1 500 kapinallistaistelijaa ei pystytty Kirgisian omin asevoimin kukistamaan, päädyttiin muodostamaan Kirgisian lounaisosaan vuonna 1999 Batkenin maakunta irrottamalla alue Ošin maakunnasta⁴³.

Uzbekistanin islamilaisen liikkeen epäillään tai jopa tiedetään rahoittavan toimintaansa suurelta osin järjestelmällisellä huumeiden salakuljetuksella Afganistanista Tadžikistanin ja Uzbekistanin tai Kirgisian kautta Kazakstaniin, josta edelleen Venäjälle ja maailmalle.⁴⁴

Kirgisian Kiinan puoleisen rajan alueella asuu paljon uiguureja. Kiinan puolella uiguureja asuu kuitenkin huomattavasti enemmän. Kiinassa asuvat uiguurit ovat separatisteja, jotka vastustavat Kiinan poliittista johtoa ja pyrkivät irtautumaan Kiinan vallasta ja perustamaan oman Turkestanin valtion.⁴⁵ Kiinan uiguureilla on todettu olevan yhteyksiä Turkestanin islamilaiseen liikkeeseen⁴⁶.

3.1.4. Kirgisian vallankumous 2010

Vuonna 2008 maailmassa todenteolla alkanut luottokriisi kosketti myös Kirgisiaa. Jo ennestään matala elintaso heikkeni entisestään, ja sähkön hinnan noususta johtuva voimakas inflaatio nosti nopeasti kulutustarvikkeiden hintoja. Samaan aikaan Kirgisian vanhentuneen sähkönjakeluverkoston toiminta oli äärimmäisen epäluotettava ja sähkönjakelussa ilmeni jatkuvasti pitkiä katkoksia. Talvipakkasten myötä väestö kyllästyi lopullisesti huonoihin elinoloihinsa ja hallinnon ilmeiseen ja omahyväiseen korrupioon.⁴⁷

⁴¹Malkki L., Paastela J., Terrorismin monet kasvot, WSOY 2007, sivut 250–253.

⁴²http://www.rferl.org/content/IMU_Announces_Longtime_Leader_Dead_Names_Successor/2130382.html 21.9.2010.

⁴³Suomen Ympäristökeskuksen erikoistutkija Ari Mäkelä, haastattelu 25.1.2011.

⁴⁴Malkki L., Paastela J., Terrorismin monet kasvot, WSOY 2007, s 251.

⁴⁵http://news.xinhuanet.com/english/2009-07/07/content_11668365.htm, 4.3.2011.

⁴⁶Malkki L., Paastela J., Terrorismin monet kasvot, WSOY 2007, s 251.

⁴⁷International Crisis Group, Asia Briefing N°102, Bishkek/Brussels, 27 April 2010 Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses, sivu 3.

Vuoden 2010 vallankumous alkoi Biškekissä seitsemäs päivä huhtikuuta. Virallisten tietojen mukaan vallankumouksessa kuoli 83 ihmistä ja 1 520 haavoittui⁴⁸. Vallankumouksen alkaessa Kirgisian asevoimien eliittijoukko, kansalliskaarti, puolusti lyhyen aikaa Biškekissä sijaitsevaa presidentin palatsia. Presidentin päätettyä paeta tapahtumat olivat nopeasti ohi. Pääkaupungissa valta vaihtui alle puolessa vuorokaudessa. Bakijev perheineen pakeni Biškekistä Jalal-Abadin kaupunkiin, jossa hän muutaman päivän yritti koota eteläisistä maakunnista itselleen tukijoukkoja omasta klaanistaan palatakseen valtaan. Jos Bakijev olisi kyennyt keräämään itselleen paljon kannattajia, arvioidaan että sisällissota olisi ollut väistämätön. Vallankumous saatiin loppuun kahdeksassa vuorokaudessa väistyneen presidentin siirryttyä maanpakoon Kazakstanin kautta Valko-Venäjälle. Bakijev luopui vallasta Valko-Venäjällä saatuaan ensin vakuudet siitä, että häntä ei aseteta syyteeseen toimistaan Kirgisian presidenttinä.⁴⁹

Merkityksellistä ei kuitenkaan ollut itse vallankumouksen tapahtumien kulku, vaan Kirgisian ongelmien aiheuttamien jännitteiden nopea ja voimakas purkautuminen. Vallan vaihduttua Kirgisian alueelliset vahvat etniset jännitykset kirgiisien ja uzbekkien välillä purkautuivat kesällä 2010 merkittävinä, järjestelmällisiltä vaikuttavina mellakoina maan suurimmissa kaupungeissa, etenkin Ošissa ja Jalal-Abadissa.⁵⁰ Mellakoissa kirgiisit vainosivat Kirgisian uzbekkeja ja ryöstelivät sekä polttivat heidän talojaan ja autojaan. Mellakoissa arvioidaan parintuhannen uzbekin kuolleen, noin 10 000 haavoittuneen ja 100 000 jättäneen kotinsa ja paenneen rajan yli Uzbekistaniin⁵¹. Uzbekkien taloja ja rakennuksia tuhottiin noin parituhatta. Kirgisian asevoimat tai viranomaiset eivät puuttuneet tapahtumiin mellakoiden aikana, eikä ketään myöskään saatettu syyteeseen tilanteen rauhoittuttua.⁵² Mellakoiden aikana lääkärit kieltäytyivät antamasta sairaaloissa ensiapua hoitoon hakeutuneille haavoittuneille uzbekkeille.⁵³

⁴⁸http://www.who.int/hac/kyrgyzstan_sitrep1_13apr10.pdf, 26.1.2011.

⁴⁹International Crisis Group, Asia Briefing N°102, Bishkek/Brussels, 27 April 2010 Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses, sivut 9–10.

⁵⁰<http://www.examiner.com/dc-in-washington-dc/riots-kyrgyzstan-what-lies-behind-the-russia-s-refusal-to-intervene>, 8.2.2011.

⁵¹Eri lähteet ilmoittavat eri lukuja. Kimmo Kiljusen johtaman kansainvälisen tutkimuskomission mukaan kesäkuun mellakoissa Ošissa ja Jalal-Abadissa kuoli 470 ihmistä ja jopa 400 000 uzbekkia jätti kotinsa ja pakeni Uzbekistaniin.

⁵²International Crisis Group, Asia Report N°193, 23.8.2010: The pogroms in Kyrgyzstan, sivut 16–18.

⁵³<http://uzbekistanerk.com/rus/?p=2048>, Обращение узбекской общественности Кыргызстана, 27.3.2011.

3.2. Kirgisian asevoimat

Kirgisian asevoimien tehtävä on puolustaa Kirgisian itsenäisyyttä, turvallisuutta ja alueellista yhtenäisyyttä sisäiseltä uhkalta. Asevoimien ylipäällikkö on maan presidentti. Itsenäisen Kirgisian asevoimien merkittävimmät operaatiot tapahtuivat vuosina 1999 ja 2003, jolloin ne ottivat yhteen ja torjuivat Uzbekistanin islamilaisen liikkeen hyökkäykset Ošin ja Batkenin maakunnissa.⁵⁴

Asevoimien henkilöstö koostuu kantahenkilökunnasta ja sopimussotilaista. Varusmiespalvelus on vapaaehtoista ja se perustuu vuoden sopimukseen. Kirgisian asevoimien rauhanajan henkilöstövahvuus on noin 5 000 sotilasta. Organisaation rungon muodostaa moottorijalkaväkidivisioona, joka koostuu kolmesta moottorijalkaväkirykmentistä, tykistörykmentistä, panssarirykmentistä, ilmatorjuntarykmentistä sekä vuoristoprikaatista. Asevoimien eliittijoukot muodostavat Kirgisian kansalliskaartin. Asevoimien kalusto on pääosin valmistettu Neuvostoliitossa. Merkittävimmän kaluston muodostavat T-62, T-64, ja T-72 taistelupanssarivaunut, joita asevoimilla on 200 kappaletta. BTR ja BMP miehistönkuljetusajoneuvoja Kirgisialla on 300 kappaletta, kuljetuslentokoneita 60 kappaletta ja helikoptereita 10 kappaletta.⁵⁵ Koska tiedot kalustosta perustuvat vuodelta 2007, on toimintakykyisen kaluston nykymäärä epäselvä. Todennäköisesti asevoimilla on nykyään kuitenkin kalustoa selvästi edellä ilmoitettua vähemmän.

Asevoimilla ei ole yhteistä ylintä johtoporrasta, kuten yleisesikuntaa. Joukoilta on koko Kirgisian itsenäisyyden ajan puuttunut virallinen sotilasdoktriini. Maassa esitettyjen virallisten arvioiden perusteella Kirgisian asevoimien joukoista voidaan muodostaa korkeintaan yhden pataljoonan kokoinen iskukykyinen taisteluosasto. Vuoden 2010 maaliskuussa esitetyn asevoimien kehittämissuunnitelman johtoajatukseksi oli tulevaisuudessa korvata nykyinen määrään perustuva iskukyky aiempaa vähälukuisemmalla mutta paremmalla laadulla.⁵⁶

⁵⁴<http://www.24kg.org/community/69904-laquonemeckaya-volnaraquo-vooruzhennye-sily.html> ”Вооруженные силы Кыргызстана являются самыми малочисленными в регионе и нуждаются в эффективной реформе” 3.3.2011.

⁵⁵<http://www.tazar.kg/news.php?i=3450>, ВС Кыргызстана - вчера и сегодня, 1.1.2011.

⁵⁶<http://www.24kg.org/community/69904-laquonemeckaya-volnaraquo-vooruzhennye-sily.html> ”Вооруженные силы Кыргызстана являются самыми малочисленными в регионе и нуждаются в эффективной реформе” 3.3.2011.

Yhtenä merkittävänä vaihtoehtona Kirgisian asevoimien reformille on esitetty myös maan julistamista sotilaallisesti puolueettomaksi. Se johtaisi nykyisten sotilasliittosopimusten purkamiseen. Ajatus asevoimien lakkauttamisesta ja siirtyminen sotilaallisesti puolueettomaksi maaksi sai vajaan neljäkymmenen prosentin kannatuksen Kirgisian television maaliskuussa 2010 teettämässä kyselyssä, johon vastasi 1 800 henkilöä.⁵⁷

Kirgisia on ilmaissut Venäjälle tarpeensa ja halunsa uusia jo vanhentunutta asekalustoaan. Kirgisia on esittänyt, että Venäjä maksaisi sotilastukikohtien vuokraamisesta Kirgisian alueella syntyneitä kustannuksia asetoimituksilla.⁵⁸ Todennäköisesti asetoimitukset käsittäisivät lähinnä Kirgisian asevoimilla jo olemassa olevan materiaalin korvaamista uudella vastaavalla välineistöllä. Käytännössä se tarkoittaisi lähinnä maavoimien kuljetus- tai taisteluvaunukalustoa kuten BTR-ajoneuvoja tai BMP-3-rynnäköpanssarivaunuja. Kyseeseen tulee varmasti myös helikoptereiden, ilmatorjunta-aseiden, tykkikaluston ja eri ampumatarvikkeiden uusiminen. Tietoja mahdollisista toteutuneista asekaupoista tutkija ei ole löytänyt julkisista lähteistä.

Kirgisian sotilaallinen puolustaminen on käytännössä laskettu sotilaallisten liittoumien varaan. Venäjän asevoimat on vuoden 2010 sotilasdoktriinin mukaisesti ja sotilasliiton sopimuksen perusteella valmistautunut puolustamaan Kirgisian aluetta ja Kirgisiassa asuvia Venäjän kansalaisia.⁵⁹

3.3. Kirgisian suhteet Kazakstaniin, Tadžikistaniin ja Uzbekistaniin

Kirgisiällä on koko itsenäisyytensä ajan ollut rauhanomaiset valtiosuhteet Kazakstaniin, Tadžikistaniin ja Uzbekistaniin. Kaikkia edellä mainittuja maita yhdistävä tekijä on maantieteellisen sijainnin lisäksi niiden historia neuvostotasavaltoina ja samasta syystä kansalle periytynyt venäjänkielen taito. Maiden väestöissä on suurta etnistä hajontaa ja lukuisia keskenään eturistiriidoissa olevia klaaneja. Kirgisiassa, kuten myös muissa Keski-

⁵⁷<http://centralasiaonline.com/cocoon/caii/xhtml/ru/features/caii/features/main/2010/03/23/feature-01> ”Военные эксперты Кыргызстана предлагают нетрадиционные пути обеспечения безопасности в регионе”, 3.3.2011.

⁵⁸http://www.rferl.org/content/Minister_Says_Kyrgyzstan_Wants_More_Cash_For_Russian_Base/2159304.html, 9.2.2011.

⁵⁹Военная доктрина Российской Федерации Утверждена Указом Президента Российской Федерации 5 февраля 2010 года № 146, III. Военная политика Российской Федерации, артикла 21.

Aasian maissa, tämä on luonut pohjaa rikollisuuden ja korruption laajalle esiintymiselle. Maat käyvät kauppaa keskenään pääasiassa öljyn, maataloustuotteiden ja sähkön muodossa.⁶⁰

Kazakstanin, Tadžikistanin ja Uzbekistanin hallintorakenteet ja -kulttuurit ovat samanlaisia, vahvan presidentin johtamia autoritäärisiä valtioita, kuin mitä Kirgisiassakin oli vuoden 2010 vallankumouksen aikaan. Tämä tarkoittaa, että Keski-Aasiassa yhdessä maassa syntyvien levottomuuksien tai vallankumousten voidaan herkästi kuvitella siirtyvän rajojen yli naapurimaihin.⁶¹

Neuvostoliitosta itsenäistyneistä Keski-Aasian nuorista valtioista vain Tadžikistania kohtasi sisällissota, jota käytiin useiden eri klaanien välillä vuosina 1992–1997. Pitkän ja traagisen sisällissodan takia Tadžikistan on edelleen Keski-Aasian köyhin maa.⁶² Tadžikistanin pohjoisin kärki sijaitsee Ferghana-laaksossa ja maan eteläinen naapuri on Afganistan.⁶³ Äärijärjestö IMU on vahva toimija myös Tadžikistanissa.⁶⁴ Tämän takia ei ole ollut tavanomaista, että Keski-Aasian maat ovat nopeasti sulkeneet rajojaan tavoitteena estää paikallisten väkivaltaisuuksien leviäminen maasta toiseen. Viimeksi Kirgisian ja Tadžikistanin välinen raja suljettiin syyskuussa 2010, kun Tadžikistanin viranomaiset olivat joutuneet vakaviin aseellisiin yhteenottoihin IMU:n kanssa.⁶⁵

Kazakstan on Keski-Aasian valtioista vaurain ja pinta-alaltaan suurin. Maan kasvava talous ja hyvinvointi perustuvat pitkälti alueen mittaviin öljyesiintymiin ja valtion siitä saamiin vientituloihin. Kazakstanin presidenttinä on toiminut maan itsenäistymisestä vuonna 1991 asti sama henkilö, Nursultan Nazarbajev. Kazakstanissa on yli 100 etnistä kansallisryhmää.⁶⁶ Kirgisiasta arvioidaan toimivan enimmillään noin 100 000 henkilöä vierastyövoimana Kazakstanissa⁶⁷.

Uzbekistan on Keski-Aasian väkirikkain maa ja pinta-alaltaan kolmanneksi suurin. Maan presidentti Islam Karimov on toiminut tehtävässään Uzbekistanin itsenäistymisestä vuonna

⁶⁰Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnusen esitelmätilaisuus Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

⁶¹<http://www.upi-fii.fi/fi/news/887/> 21.9.2010.

⁶²Luntinen P., Sota Venäjällä – Venäjä sodassa, SKS, Otavan kirjapaino, Keuruu 2008, sivut 911–912.

⁶³<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>, 3.3.2011.

⁶⁴Malkki L., Paastela J., Terrorismin monet kasvot, WSOY 2007, s 251.

⁶⁵http://www.rferl.org/content/Kyrgyzstan_Closes_Tajik_Border_After_Clashes_In_Tajikistan/2162954.html, 21.9.2010.

⁶⁶Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnusen esitelmätilaisuus Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

⁶⁷<http://www.irinnews.org/PrintReport.aspx?ReportID=28616>, Kyrgyzstan: Focus on labour migration, 26.3.2011.

1991 asti.⁶⁸ IMU:n vahva toiminta alueella muodostaa ison terrorivaaran Uzbekistanissa⁶⁹. Aavikko peittää noin 80 prosenttia Uzbekistanin pinta-alasta, joten valtaosa maan pinta-alasta on asumiseen kelpaamatonta. Uzbekistanin itäosassa sijaitsee maan maataloudelle elintärkeä Ferghanalaakson alue, joka on rajaseutua Kirgisian kanssa.⁷⁰

3.4. Kirgisian liittoutumispolitiikka ja kuuluminen kansainvälisiin järjestöihin

Kirgisia julistautui itsenäiseksi Neuvostoliitosta elokuun 31. päivänä vuonna 1991. Joulukuun 21. päivänä samana vuonna Kirgisia liittyi entiseen Neuvostoliittoon kuuluneiden valtioiden muodostamaan *Itsenäisten valtioiden yhteisöön, IVY* (Содружество Независимых Государств, СНГ). Yhteisön perimmäisenä tarkoituksena on ollut edistää etenkin jäsenmaiden välistä taloudellista, poliittista ja kulttuurillista yhteistyötä.⁷¹

Kirgisia hyväksyttiin *Yhdistyneiden kansakuntien* jäsenvaltioksi maaliskuun 2. päivänä vuonna 1992. Samana vuonna maasta tuli myös *Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF)* jäsen, minkä myötä Kirgisia rupesi saamaan taloudellista neuvonantoa ja tukia valtion talouden kohentamiseksi.⁷²

Kirgisia liittyi toukokuun 15. päivänä vuonna 1992 perustettuun IVY-maiden muodostamaan *Kollektiivisen turvallisuussopimuksen sotilasliittoon* (Договор о коллективной безопасности, ДКБ). Sopimuksen mukaisesti jäsenvaltiot pidättäytyvät voimankäytöstä toisiaan vastaan, eivätkä myöskään liity muihin sotilasliittoihin. Aggressio yhtä jäsenvaltiota vastaan tulkitaan hyökkäykseksi kaikkia jäsenmaita vastaan. Venäjä ja Kirgisia solmivat lisäksi toukokuun 29. päivänä vuonna 1992 sopimuksen, jonka perusteella luotiin Kirgisian itsenäiset asevoimat maassa tuolloin vielä sijaitsevien neuvostojoukkojen ja niiden asemateriaalin pohjalta⁷³. Päivämäärä 29.5. vakiintui Kirgisian asevoimien vuosipäiväksi. Pian tämän jälkeen kesäkuun 10. päivänä vuonna 1992 Kirgisia ja Venäjä solmivat laajan sotilaspoliittisen sopimuksen ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avunannosta. Sopimus loi pohjan maiden välisen sotilaallisen yhteistyön kehittämiseksi. Sopimuksen perusteella Kirgisia on luovuttanut alueita vuokralle Venäjän asevoimien käyttöön. Tähän

⁶⁸<http://asianhistory.about.com/od/uzbekistan/p/UzbekistanProf.htm>, 4.3.2011.

⁶⁹<http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=70416&nodeid=15735&culture=fi-FI&contentlan=1>, 4.3.2011.

⁷⁰<http://maps.google.com/>, 4.3.2011.

⁷¹<http://www.cisstat.com/rus/ciscountry1.htm>, 12.2.2011.

⁷²<http://www.un.org/en/members/index.shtml>, 22.1.2011.

⁷³Forsström P., *Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio*, sivu 131.

sopimukseen perustuvat nykyistenkin Venäjän Kirgisialta vuokraamien sotilastukikohtien olemassaolot.⁷⁴ Sotilasliitolla on yhteiset 1 500 sotilaan muodostamat nopean toiminnan joukot.⁷⁵

Kirgisia liittyi Shanghain viitosiin huhtikuun 26. päivänä vuonna 1996. Järjestön tärkeimpänä tavoitteena on edistää jäsenmaiden turvallisuutta vähentämällä uskonnollisten ja etnisten äärijärjestöjen toimintamahdollisuuksia jäsenmaiden alueella. Järjestöön kuului Kirgisian lisäksi Kiina, Kazakstan, Tadžikistan ja Venäjä. Kesäkuun 15. päivänä vuonna 2001 järjestöön liittyi lisäksi Uzbekistan, jolloin järjestön nimi samalla muutettiin *Shanghain yhteistyöjärjestöksi* (Шанхайская Организация Сотрудничества, ШОС). Järjestön viralliset kielet ovat kiina ja venäjä.⁷⁶

Kirgisia liittyi *Maailmankauppajärjestöön* (*World Trade Organization, WTO*) joulukuun 20. päivänä vuonna 1998. WTO on laaja neuvottelujärjestö, jonka tavoitteena on edistää kansainvälistä kaupankäyntiä.⁷⁷

Kirgisia liittyi lokakuun 10. päivänä vuonna 2001 perustettuun *Euraasian taloudelliseen yhteisöön* (Евразийское Экономическое Сообщество, ЕврАзЭС), jonka jäseniä ovat monet entiseen Neuvostoliittoon kuuluneet valtiot⁷⁸. Vuoden 2010 syksystä alkaen Kirgisia on neuvotellut liittymisestä tulliliittoon, johon kuuluvat jo Kazakstan, Valko-Venäjä ja Venäjä.⁷⁹

Sitä vastoin on merkillistä, miksi Kirgisia ei kuulu *Kansainväliseen atomienergiajärjestöön* (*International Atomic Energy Agency, IAEA*)? Maa on pieneen kokoonsa nähden huomattava uraanin tuottaja maailmassa. Uraania käytetään rauhanomaisesti ydinvoimaloiden polttoaineena. Sotilaallisessa käyttötarkoituksessa puolestaan edistyneellä teknologialla uraanista on mahdollista valmistaa lopputuotteena ydinpommei.⁸⁰ Kuuluminen atomienergiajärjestöön todennäköisesti tiukentaisi kansainvälistä seurantaa Kirgisian uraanikaivostoiminnan toteutuksesta. Seuranta kattaisi myös sen, kenelle radioaktiiviset kaivannaiset myydään. Kirgisia ei kaivanne lähempää seurantaa uraaniin liittyvistä toimistaan.

⁷⁴Forsström P., Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio, sivut 131–132.

⁷⁵<http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>, 13.2.2011.

⁷⁶http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/SHANHASKAYA_ORGANIZATSIYA_SOTRUDNICHESTVA_SHOS.html, 12.2.2011.

⁷⁷http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm, 12.2.2011.

⁷⁸<http://www.evrazes.com/>, 12.2.2011.

⁷⁹<http://iwpr.net/report-news/kyrgyzstan-debates-customs-union-entry>, 12.2.2011.

⁸⁰Suomen Ympäristökeskuksen erikoistutkija Ari Mäkelä, haastattelu 25.1.2011.

Nyt maan on teoriassa mahdollista toimittaa arkaluontoisia tuotteitaan myös kyseenalaisille ostajille.

4. SUURVALTOJEN INTRESSIT KIRGISIASSA

4.1. Keski-Aasian alueen vakauden merkitys suurvalloille

Keski-Aasiaan Neuvostoliiton romahduksen jälkeen muodostuneilla nuorilla itsenäisillä valtioilla on keskenään hyvät naapurisuhteet. Suuralueella asuvien eri kansojen kielikulttuurilliset ja etniset taustat ovat kuitenkin historiaan perustuen erilaiset. Ominaista jokaiselle Keski-Aasian maalle on ollut johtamisen keskittyminen vahvaan hallitsijaan. Jos jonkin maan johto puolestaan muuttuisi olennaisesti levottomuuksien tai vallankumouksen myötä, pidetään hyvin suurena oletusarvona, että vaikutukset heijastuisivat vahvasti myös ympäröiviin maihin. Historiasta löytyy tätä väitettä tukevia esimerkkejä, kuten Euroopan Hullu Vuosi 1848, jolloin Euroopassa maiden rajojen ylitse levinnyt vallankumousaalto luhistutti laajalti vuoden 1815 Wienin kongressin jälkeisen hallitsijoiden keskinäisen hallintoa tukevan ja vakauttavan Pyhän Allianssin järjestelmän⁸¹.

Poliittisen realismin näkökulmasta kansainvälisen yhteisön luonne ja vakaat sisäiset olot valtioita ympäröivissä naapurimaissa sekä valtioiden välisillä rajoilla edistävät järjestyksen säilymistä myös omassa valtiossa. Tämän takia jokaisen valtion intresseihin luonnollisesti kuuluu pyrkimys vakauttaa oman lähialueensa olosuhteita ja yleisesti vähentämään anarkian esiintymistä ja estää sen leviämistä.⁸² Tavoite koskee yhtä lailla myös Kirgisian lähellä sijaitsevia suurvaltoja, etenkin Kiinaa ja Venäjää.

Islamististen ääriliikkeiden toiminta on lisääntynyt Keski-Aasian maissa Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Monella Keski-Aasian valtiolla ei yksinkertaisesti ole ollut riittäviä resursseja kamppailla ääriliikkeiden voimien kasvua vastaan. Köyhien maiden yhteiskunnissa on ollut lukuisia muitakin ongelmia. Etenkin tämä väite koskee Kirgisiaa, Tadžikistania ja Uzbekistania. Ääri-islamistiset liikkeet kykenevät toimimaan edellä lueteltujen valtioiden alueilla ilman suurempaa huomiota, itse niin halutessaan.⁸³ Tämä toimintavapaus merkitsee

⁸¹Maailmanhistorian pikkujättiläinen, päätoimittaja dosentti Seppo Zetterberg, WSOY, Porvoo 1990, sivut 658–665.

⁸²Lintonen R., Johdatus kansainväliseen politiikan tutkimukseen, MPKK, Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, n:o 9, Helsinki 1996, sivu 28.

⁸³Malkki L., Paastela J., Terrorismin monet kasvot, WSOY 2007, s 251.

sitä, että Keski-Aasian valtioiden alueita voidaan suhteellisen riskittömästi käyttää tukialueena esimerkiksi Afganistanissa toimivien ääriliikkeiden voimien kokoamiseen ja tuleviin iskuihin valmistautumiseen. Afganistanin ääriliikkeet ovat turvassa Yhdysvaltojen johtaman liittouman asevaikutuksilta, toimiessaan Afganistanin rajojen ulkopuolella.

4.2. Voimatyhjiön täyttäminen Keski-Aasiassa

Kirgisia on köyhä maa jolla on pienet asevoimat. Ne tunnustetusti eivät kykene puolustamaan koko valtakunnan aluetta mahdollista ulkoista sotilaallista uhkaa vastaan. Asevoimien kyky selviytyä sisäisistä ja paikallisistakin levottomuuksista äärijärjestöjen kanssa on samoin huono.

Kirgisia ei ole pystynyt torjumaan alueellaan esiintyvää anarkiaa, mikä on johtanut siihen, että Keski-Aasian voimatasapaino on häiriötilassa. Maan sisäinen kehitys ja eräänlainen alueelle syntynyt voimatyhjiö ovat houkutelleet Kirgisian alueelle ulkoista valtaa niin muiden valtioiden kuin ääriliikkeidenkin muodossa.⁸⁴ *Horror vacui* – luonto kammoaa tyhjää.

Kirgisia kiinnostaa suurvaltoja maantieteellisen sijaintinsa takia.⁸⁵ Maa sijaitsee kolmen suurvallan toiminnan kolmion keskellä. Kirgisian pohjoispuolella, Kazakstanin takana sijaitsee Venäjä, kaakossa naapurimaa Kiina ja lounaassa Yhdysvallat, joka on käynyt pitkää sotaa Afganistanissa. Vuoden 2010 vallankumouksen jälkeen, Kirgisian vanhan hallinnon kaaduttua, suurvalloilla on nyt mahdollisuus luoda valtion johtoon uudet suhteet ja lisätä vaikutustaan Kirgisian ja Keski-Aasian alueella. Olemalla aktiivinen Kirgisian uuden hallinnon suuntaan, suurvaltojen on mahdollista edistää omia tavoitteitaan merkittävästi.

Uusrealistiselta kannalta tarkasteltuna laajentamalla omaa etupiiriään Keski-Aasian valtioissa suurvalta vahvistaa omaa valtaansa. Kiinalla, Venäjällä ja Yhdysvalloilla on omat intressinsä Kirgisiassa, joita ne pyrkivät edistämään toistensa kustannuksella. Suurvallat kilpailevat keskenään niin taloudellisilla kuin sotilaallisillakin mittareilla. Lisääntyneellä omalla

⁸⁴Lintonen R., Johdatus kansainväliseen politiikan tutkimukseen, MPKK, Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, n:o 9, Helsinki 1996, sivu 30.

⁸⁵<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/ulkomaat/kirgisian-vallanvaihto-tasta-syysta-rutikoyha-maa-kiinnostaa-seka-venajaa-etta-yhdysvaltoja>, 27.3.2011.

läsnäololla Kirgisiassa suurvallat pyrkivät omalla voimistumisellaan samalla heikentämään toisten suurvaltojen vaikutusvaltaa Keski-Aasian alueella.⁸⁶

Suurvaltojen toimintaa Kirgisiassa ohjaa alueellinen voimatasapainopolitiikka, mikä on oikeuttanut ja ohjannut niiden omaa ulkopolitiikkaa.⁸⁷ Yhden suurvallan saatua esimerkiksi sovituksi oman sotilastukikohdan perustamisesta Kirgisian alueelle, myös toinen suurvalta pyrkii saavuttamaan vastaavanlaisia tuloksia ja toimia, alueen voimatasapainon säilyttämiseksi. Samalla logiikalla on menetelty myös Kirgisialle myönnettyjen valtioiden taloudellisten tukipakettien ja lainojen suhteen.

Seuraavassa kolmessa kappaleessa tarkastellaan lähemmin Kiinan, Venäjän ja Yhdysvaltojen intressejä ja niiden ilmenemistä Kirgisiassa.

4.3. Kiinan kansantasavalta

Kiina edustaa vanhaa ja kehittyntä sivilisaatiota jo useiden vuosituhansien ajalta. Nykyinen Kiinan kansantasavalta perustettiin kommunistisen aatteen pohjalle neljättä vuotta kestäneen sisällissodan jälkeen lokakuun 1. päivänä vuonna 1949. Kiina on pinta-alaltaan maailman neljänneksi suurin valtio, kattaen 9 596 961 neliökilometriä. Kiinalla on maarajaa eniten maailmassa, peräti 14 valtion kanssa, yhteensä yli 22 000 kilometriä. Kiinaan kuuluu kaksikymmentäkaksi maakuntaa ja viisi autonomista aluetta. Lisäksi Kiina laskee Taiwanin 23. maakunnakseen, vaikka Taiwan todellisuudessa on itsenäinen ja kansainvälisesti tunnustettu valtio. Kaikki viisi autonomista aluetta kattavat yhteensä noin kolmanneksen Kiinan koko pinta-alasta. Jotkin autonomisista alueista ovat Kiinalle ongelmallisia. Etenkin Xinjiang on Kiinalle sisäisesti ongelmallinen, koska siellä asuu separatismiin pyrkivää uiguurikansaa.⁸⁸

Kiinalla on Intian kanssa toistaiseksi selvittämättömiä rajaongelmia koskien Tiibetin alueen eteläisiä alueita. Kiina kokee hallitsevansa Tiibetiin kuuluvaa Aksai Chinin aluetta ja Azad Kashmirin pohjoista aluetta. Kummankaan alueen kuulumista Tiibetiin Intia ei kuitenkaan ole

⁸⁶Lintonen R., Johdatus kansainväliseen politiikan tutkimukseen, MPKK, Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, n:o 9, Helsinki 1996, sivu 40.

⁸⁷Sama, sivu 30.

⁸⁸<http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Asia-and-the-Pacific/China.html> 3.4.2011.

koskaan hyväksynyt.⁸⁹ Etelä-Kiinan merellä Kiinalla on puolestaan kiista Spratlysaarten omistuksesta Brunein, Malaysian, Singaporen ja Vietnamin kanssa⁹⁰. Vuonna 2008 Kiina sai vihdoin sovituksi Venäjän kanssa Amurin alueen rajakiistan, joka oli pitkään vaivannut kahden maan suhteita. Rajan siirrosta neuvoteltiin yli neljän vuosikymmenen ajan. Sopimuksessa Venäjä lopulta luovutti Kiinalle Amurin alueen vesistöissä sijaitsevia maa-alueita, joiden yhteispinta-ala on 174 neliökilometriä⁹¹.

Kiina on maailman väkirikkain maa 1,3 miljardilla kansalaisella. Väkiluku perustuu viralliseen arvioon vuodelle 2011. Kiinan talous on 2000-luvulla kasvanut vuosittain kaksinumeroisin luvuin. Viimeisen vuosikymmenen ajan Kiina on haastanut maailman johtavia valtioita niin taloudessa, teknologiassa kuin sotilasvoimassakin. Vuonna 2010 Kiinasta tuli maailman suurin vientimaa.⁹² Jos Kiinan sosialistinen markkinatalous jatkaa vakaalla kahdeksan prosentin vuosikasvulla, siitä tulee vuonna 2030 maailman suurin talousmahti, jolloin se ohittaa Yhdysvallat⁹³.

Kiina on jatkuvasti uudistanut ja kasvattanut asevoimiaan voimakkaasti. Vuosittain Kiinan asevoimien budjetti onkin kasvanut noin 13 prosenttia, tarkoittaen sen kaksinkertaistuvan vajaassa kuuden vuoden jaksossa. Tämä trendi on jatkunut 1990 -luvun alusta alkaen.⁹⁴ Kaikkia puolustushaarojaan koskevia mittavia asehankintoja Kiina on tehnyt ensisijaisesti Venäjältä, varsinkin 1990-luvulla.⁹⁵ Venäjä on esimerkiksi viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana myynyt Kiinan merivoimille muun muassa Sovremennyi-luokan pintataistelualuksia, tutkatekniikkaa, ohjusjärjestelmiä, Varšavjanka-luokan sukellusveneitä ja Ka-27 sukellusveneentorjuntahelikoptereita. Kiinan ilmavoimille Venäjä on myynyt Su-24 rynnäkkökoneita, Su-27 sekä MiG-29 hävittäjiä, alueilmatorjuntaohjusjärjestelmän S-300 ja Mi-24 helikoptereita. Kiinan maavoimille Venäjä on myynyt T-72 ja T-80 panssarivaunuja, BMP-3 rynnäkkövaunuja ja BTR-80 miehistönkuljetusvaunuja.⁹⁶ Lisäksi asekauppoihin on kuulunut runsaasti rakennuslupalisenssejä⁹⁷. Asehankinnoilla Kiina on todennäköisesti pyrkinyt vahvistamaan sotilaallista uskottavuuttaan, painostamaan Taiwania liittymään Kiinaan ja kiristämään otettaan Spratly-saariin.

⁸⁹<http://edition.cnn.com/2002/WORLD/asiapcf/east/05/24/aksai.chin/>, 3.4.2011.

⁹⁰<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html#top>, 3.4.2011.

⁹¹http://www.chinadaily.com.cn/china/2008-07/22/content_6865847.htm, 3.4.2011.

⁹²<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, 21.3.2011.

⁹³http://yle.fi/uutiset/talous_ja_politiikka/2011/03/maailmanpankki_kiina_ohittaa_yhdysvallat_vuonna_2030_2456536.html, 24.3.2011.

⁹⁴Raportti "Military Power of the People's Republic of China 2009", sivu 31.

⁹⁵Sama, sivu 37.

⁹⁶Sergouinin A. A., Subbotin S. V., Sino-Russian military technical cooperation: a Russian view.

⁹⁷<http://www.global-military.com/russia-blocks-chinas-arms-exports-resulting-sino-russian-tensions.html>, 20.4.2011.

Kiinan ensisijaiset tavoitteet Keski-Aasiassa ja Kirgisiassa lienevät taloudellisia ja turvallisuuspoliittisia. Läsnaolollaan Keski-Aasiassa Kiina varmistaa teollisuudelleen öljyn ja kaivannaisten saamisen myös tulevaisuudessa. Toiseksi Kiina pyrkii hillitsemään ja vaikuttamaan uiguuriseparatististen voimien nousuun lähialueillaan levittämällä vaikutusvaltansa rajan ylitse Kirgisiaan.⁹⁸

4.3.1. Rajanaapuruus Kirgisian kanssa

Kirgisian eteläosassa, Kiinan vastaisella rajalla, Narynin ja Ošin maakunnissa asuu suhteellisen paljon Kirgisian uiguuriväestöä. Kirgisia sijaitsee maantieteellisesti tarkasteltuna laajalle alueelle levittäytyneelle uiguurikansalle keskeisellä alueella. Uiguureja asuu Kirgisian lisäksi myös muissa Keski-Aasian valtioissa. Suuri osa Kiinassa asuvista uiguureista on sukua tsaari-Venäjän 1900-luvun alun sortokauden ulkomaille ajamille kirgiiseille.

Kiinan ja Kirgisian välinen välitön rajaseutu on harvaanasuttua vuoristoa. Vaikeakulkuinen ja harvateinen Tien Shan muodostaa maiden välille itsessään luonnollisen rajan. 2000-luvulla Kiina on kuitenkin huomattavasti kehittänyt liikenneyhteyksiä maiden välillä.

Kiinan ja Kirgisian välinen raja on suhteessa merkittävämpi kuin Kirgisian ja sen muiden naapurimaiden väliset rajat. Kiina on menestyvä ja jatkuvasti kasvava talous, suurvalta ja rannikkovaltio, jolla on meriyhteys kaikkialle maailmaan. Sitä vastoin Kirgisia on miltei toimintakyvytön ja köyhä mannermaa, joka on riippuvainen naapurimaistaan kansainvälisen kaupan kuljetusten onnistumisen suhteen.

4.3.2. Xinjiangin alueen uiguurit

Kiinan perusteltuna huolena on separatismien ja radikaalin islamin lisääntyminen Kiinan luoteisosassa sijaitsevalla Xinjiangin alueella. Kiinan pinta-alaltaan suurimmalla Xinjiangin alueella asuvat uiguurit ovat vastustaneet maan hallintoa nykyisen Kiinan perustamisesta asti. Moni paikallisista uiguuriasukkaista kutsuu Xinjiangia Itä-Turkestaniksi. Heidän tavoitteensa on ollut perustaa Xinjiangin alueesta oma itsenäinen Itä-Turkestanin valtio. Kiinan johto ei

⁹⁸Raportti "Military Power of the People's Republic of China 2009", sivu 30.

tietenkään hyväksy uiguurien separatistisia itsenäistymisasikeita, vaan leimaa heidät terroristeiksi.⁹⁹

Xinjiangissa on ollut alueen itsenäistymiseen liittyviä levottomuuksia useita vuosikymmeniä. 1990-luvun mellakoista alkaen Kiinan viranomaisten ja mielenosoittajien välisissä yhteenotoissa on raportoitu kuolleen tuhansia mielenosoittajia ja loukkaantuneen useita tuhansia. Mellakat ovat yleisiä edelleen¹⁰⁰. Kiina on mellakoihin liittyen teloittanut tuhansia uiguureja syytettyinä terrorismista ja kapinoinnista. Alueen itsenäistymistä ajaa vahvasti äärijärjestö nimeltä Itä-Turkestanin itsenäisyysliike (*East Turkestan Independence Movement, ETIM*), jolla puolestaan on vahvat suhteet Uzbekistanin islamilaiseen liikkeeseen.¹⁰¹

Kiina pystyy vaikuttamaan alueellista separatismia vastaan Kirgisian alueella *Shanghain yhteistyöjärjestön* myötä, Kirgisian liittolaisena. Shanghain yhteistyöjärjestö ajaa tavoitteita, jotka ovat terrorismin ja separatismien uhkien pienentäminen jäsenmaiden alueella. Järjestön kautta Kiina kykenee ulottamaan sotilaallisen tiedustelunsa ja sotilaallisia toimia omien rajojensa ulkopuolelle, Kiinalle ongelmia tuottaville uiguurikansan asuttamille alueille.¹⁰²

4.3.3. Kiinan ja Kirgisian taloudellisten suhteiden kehittäminen

Kiina, Kirgisia ja Uzbekistan solmivat joulukuussa 2003 sopimuksen maat yhdistävän rautatien ja maantien rakentamisesta. Kiina on itsenäisesti rahoittanut merkittävää suunnittelu- ja rakennusprojektia. Rautatie yhdistää Uzbekistanin Andijanin kaupungin kautta Kirgisian Ošin ja Karasuun kaupunkien kautta Kiinan Kashgarin kaupunkiin.¹⁰³ Mittava rakentamisvaihe käynnistyi heti Kiinan elokuussa 2008 järjestämien olympialaisten jälkeen.¹⁰⁴

Rautatien rakentaminen ja maantieyhteyden parantaminen Tien Shanin ylitse on haastava projekti. Korkeimmillaan vuoristossa rautatie ja maantie kulkevat Torugartin solassa, jossa ne yltävät 3 700 metrin korkeuteen merenpinnan yläpuolelle. Kuljetusväylien avulla Kiina on tiivistänyt taloudellista toimintaansa Kirgisian kanssa. Rautatien valmistuessa, sen Kirgisiassa

⁹⁹<http://www.cdi.org/terrorism/etim.cfm>, 4.2.2011.

¹⁰⁰<http://online.wsj.com/article/SB124701252209109027.html>, 23.3.2011.

¹⁰¹<http://www.cdi.org/terrorism/etim.cfm>, 4.2.2011.

¹⁰²Raportti "Military Power of the People's Republic of China 2009", sivu 30.

¹⁰³<http://www.eurasianet.org/departments/news/articles/eav033109c.shtml>, 31.3.2011.

¹⁰⁴<http://www.highbeam.com/doc/1G1-180634668.html>, 3.2.2011.

kulkevan osuuden pituus on yhteensä 268 kilometriä. Kirgisian alueelle rakentamisesta koituvat kustannukset, arviolta noin kaksi miljardia yhdysvaltain dollaria, Kirgisia maksaa takaisin Kiinalle kymmenessä vuodessa. Uusi rautatie ja maantienyhteys luo valmistuessaan Kirgisialle mahdollisuudet toimittaa kaivosteollisuutensa vientituotteita Kiinan satamien kautta kaikkialle maailmaan.¹⁰⁵

Vastavuoroisesti uusi rautatienyhteys on tärkeä Kiinalle. Kirgisian maaperässä on paljon arvokkaita kaivannaishyödykkeitä. Kiinan valtava talous vaatii jatkuvasti lisää raaka-aineita vastaamaan kasvavan teollisuutensa lisääntyviin tarpeisiin.¹⁰⁶

4.4. Venäjän federaatio

Venäjän federaatio, venäjäksi *Российская Федерация, РФ*, on pinta-alaltaan maailman suurin maa, joka kattaa peräti 17 075 000 neliökilometriä. Venäjällä on yhteistä maa- tai merirajaa yhteensä 16 valtion kanssa.¹⁰⁷ Valtavan kokoinen maa on vuodesta 2010 alkaen jaettu yhdeksään aikavyöhykkeeseen, aikaisemmasta 11 vyöhykkeestä poiketen¹⁰⁸. Väestöä Venäjällä on vuonna 2009 arvioitu olevan runsaat 141 miljoonaa¹⁰⁹.

Venäjä on maakaasun ja öljyn tuotannon suurmaa ja energian osalta täysin riippumaton muista maista. Maailman kaikista raaka-aineista peräti 35 prosenttia sijaitsee Venäjän alueella. Neuvostoliiton kaatumisen myötä Venäjän federaatio peri suurvalta-aseman ja sen asevoimat sekä suurimman osan Neuvostoliiton sotateollisesta kompleksista.¹¹⁰

Suurvaltana Venäjä pyrkii jatkuvasti aktiivisesti vastustamaan Kiinan ja Yhdysvaltojen vaikutusvallan lisääntymistä Keski-Aasiassa¹¹¹. Kirgisian alueen voimatasapainon ylläpitämiseksi Venäjä on käyttänyt niin taloudellisia kuin myös sotilaallisia menetelmiä. Venäjän pyrkimykset sitoa Kirgisia tiukasti omaan etupiiriinsä ilmenevät lukuisista sopimuksista ja tarkastelemalla liittoja ja järjestöjä, jotka yhdistävät kaksi maata läheisesti

¹⁰⁵<http://www.thefreelibrary.com/Construction+of+Kyrgyz+part+of+China-Kyrgyzstan-Uzbekistan+railway...-a0196849499>, 3.2.2011.

¹⁰⁶<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,720631,00.html>, 14.10.2010.

¹⁰⁷Juntunen A., Venäjän imperiumin paluu, MPKK Strategianlaitos, julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 25, Helsinki 2009, sivu 7.

¹⁰⁸http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2010/03/venajalla_kesaaika_vahensi_aikavyohyukkeita_1566355.html, 23.3.2011.

¹⁰⁹<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=RU>, 23.3.2011.

¹¹⁰Juntunen A., Venäjän imperiumin paluu, MPKK Strategianlaitos, julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 25, Helsinki 2009, sivut 73–74.

¹¹¹Sama, sivut 124–125.

toisiinsa. Itsenäisten valtioiden yhteisö, Euraasian talousyhteisö, Kollektiivinen turvallisuussopimus, Shanghain yhteistyöjärjestö ja mahdollisesti lähiaikoina syntyvä kaupallinen tulliliitto Venäjän ja Kirgisian välillä ovat oivia esimerkkejä kahden valtion välille 20 vuoden aikana muodostuneista vahvoista siteistä ja sopimuksista.

4.4.1. Historiallinen asema neuvostotasavaltana, takapiha-ajattelu

Koko Kirgisian alue kuului Venäjään ja Neuvostoliittoon vuodesta 1876 vuoteen 1991. Itsenäistyneen Kirgisian suhteet Venäjään ovat tänäkin päivänä merkittävät. Venäjä oli ensimmäinen valtio, joka tunnusti Kirgisian uuden hallinnon vuoden 2010 huhtikuun vallankumouksen jälkeen¹¹². Maat ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa niin taloudellisesti kuin sotilaallisestikin, ja yhteistyötä pyritään syventämään yhä edelleen¹¹³. Joulukuussa 2010 Venäjä myönsi Kirgisialle 200 miljoonan dollarin lainan. Myöntämällä lainaa Venäjä pystyi tiukentamaan taloudellista otettaan ja lisäämään paikallista vaikutusvaltaansa Kirgisiassa. Tammikuussa 2011 Kirgisiassa päätettiin nimetä yksi vuorenhuippu Venäjän pääministerin, Vladimir Putinin mukaan, mikä osaltaan kertoo Kirgisian ja Venäjän läheisistä suhteista.¹¹⁴

Venäjä pitää Keski-Aasian maita edelleen eteläisenä suojavyöhykkeenään. Venäjä ei ole katsonut hyvällä, kun Yhdysvaltojen asevoimat on perustanut ilmavoimiensa sotilastukikohdan Kirgisian alueelle¹¹⁵. Venäjä kokee yhä Kirgisian vahvasti omaksi takapihakseen, eikä siksi kaipaa muiden maiden sotilaallista läsnäoloa alueella. Yhdysvallat on vuodesta 2001 alkaen vuokrannut ilmavoimiensa käyttöön Biškekin lähellä sijaitsevan Manasin lentokentän. Kenttää tarvitaan Afganistanin sotaoperaatiota varten.¹¹⁶ Kaksi vuotta Manasin lentotukikohdan käyttöönoton jälkeen Venäjä neuvotteli Kirgisian kanssa Venäjän ilmavoimien tukikohdan avaamisesta vuonna 2003 Kantin lentokentälle.¹¹⁷

¹¹²<http://www.diplomaticourier.org/kmitan/articleback.php?newsid=507>, 22.1.2011.

¹¹³http://www.inogate.org/index.php?option=com_content&view=article&id=124%3Akyrusjoint-energy&catid=38%3Aregional-news-events&Itemid=68&lang=en, 2.1.2011.

¹¹⁴<http://www.thenewamerican.com/index.php/world-mainmenu-26/asia-mainmenu-33/5824-kyrgyzstan-honors-putin>, 22.1.2011.

¹¹⁵<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kyrgyzstan/7852226/Russia-plans-second-military-base-in-Kyrgyzstan.html>, 23.3.2011.

¹¹⁶Luntinen P., Sota Venäjällä – Venäjä sodassa, SKS, Otavan kirjapaino, Keuruu 2008, sivu 911.

¹¹⁷Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnusen esitelmätilaisuus Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

4.4.2. Venäjän sotilasdoktriini 2010

Venäjä kuuluu Kirgisian kanssa Shanghain yhteistyöjärjestöön. Venäjän vuoden 2010 sotilasdoktriinin mukaisesti Venäjän asevoimien tehtäviin kuuluu liittolaisten puolustamisen lisäksi ulkomailla asuvien venäläisten puolustaminen. Tämä tarkoittaa käytännössä oikeutusta käyttää sotilaallista voimaa myös Venäjän rajojen ulkopuolella.¹¹⁸ Vuonna 2010 arvioidaan Kirgisiassa asuneen noin 370 000 venäjän kansalaista¹¹⁹. Venäjän lehdistössä kiinnitettiin huomiota Kirgisian huhtikuun vallankumouksen aikana esiintyneisiin väkivaltaisuuksiin, jotka kohdistuivat venäjän kansalaisiksi esittäytyneisiin henkilöihin.¹²⁰ Venäjä ei kuitenkaan puuttunut asevoimiensa käytöllä Kirgisian tapahtumiin, vaan tyytyi lähinnä vahventamaan omien sotilastukikohtiensa vartiointia¹²¹.

Yksi Venäjän tärkeimpiä sotilaspoliittisia tavoitteita Kirgisiassa on estää ääri-islamistisen vaikutuksen voimistuminen ja leviäminen¹²². Tehokkain torjunta toteutuu sotilasdoktriinin mukaisesti taistelemalla terrorismin leviämistä vastaan Venäjän rajojen ulkopuolella. Alueelliset levottomuudet ruokkivat yleensä äärijärjestöjen toimintamahdollisuuksia ja kasvattavat järjestöihin liittyvien määrää. Siksi Venäjän intresseihin kuuluu Kirgisian sisäpoliittisen tilanteen rauhoittaminen.¹²³

4.4.3. Venäläiset sotilastukikohdat ja sotateollisuus

Venäjän Sotalaivasto kehittää koetoiminnalla torpedoasettaan Issyk-Kulin järvellä. Sotalaivastolle on viimeksi vuonna 1997 vuokrattu viideksitoista vuodeksi sotilastukikohta järven itäosassa olevan Karakolin kaupungin läheltä. Tukikohdassa rakennetaan muun muassa torpedoaseen osia ja testataan torpedojen käyttöä. Koetoiminnassa järvellä ei kuitenkaan käytetä räjähteitä sisältäviä torpedoja.¹²⁴

¹¹⁸Военная доктрина Российской Федерации Утверждена Указом Президента Российской Федерации 5 февраля 2010 года № 146, III. Военная политика Российской Федерации, артиклы 19 и 20.

¹¹⁹<http://www.rusimperia.info/news/id5825.html>, ”Кыргызстан для кыргызов”, 24.3.2011.

¹²⁰<http://www.regnum.ru/news/1321675.html>, Пытки в Киргизии: россиянина обвиняют в диверсиях: видео, 21.9.2010.

¹²¹<http://en.rian.ru/russia/20100420/158671681.html>, 8.2.2011.

¹²²<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,720631,00.html>, 14.10.2010.

¹²³Forsström P., Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio, MPKK, Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, n:o 10, Helsinki 1998, sivu 46.

¹²⁴http://rusnavy.com/news/navy/index.php?ELEMENT_ID=5646, ”Kyrgyzstan interested in Russia's naval presence”, 23.3.2011.

Kirgisian pääkaupungin läheisyydessä sijaitseva Kantin lentokenttä on vuodesta 2003 alkaen vuokrattu Venäjän ilmavoimien käyttöön. Venäjä maksaa Kantin lentokentästä noin 4,5 miljoonaa yhdysvaltain dollaria. Viimeksi syksyllä 2010 Kirgisia ja Venäjä ovat käyneet keskusteluja lentokentän vuokran korottamisesta. Valtaosan kaikista tukikohtiensa vuokrista Venäjä maksaa toimittamalla Kirgisian asevoimille aseita ja ampumatarvikkeita.¹²⁵

Karakolin ja Kantin tukikohtien lisäksi Venäjällä on tutkavalvontatukikohtia sijoitettuna Kirgisiaan¹²⁶. Issyk-Kulin ja Jalal-Abadin maakunnissa toimii kaksi seismistä laitosta, joilla Venäjä valvoo maailmassa toteutettavia ydinkokeita¹²⁷.

Vuodesta 2009 Kirgisian ja Venäjän välillä on neuvoteltu yhden uuden sotilastukikohdan perustamisesta Etelä-Kirgisiaan. Tukikohdan perustaminen liittyy Kollektiivisen turvallisuussopimuksen nopean toiminnan rauhanturvajoukkojen sijoittamiseen Batkenin maakuntaan, josta ne pystyisivät valvomaan Kirgisian ja Tadžikistanin välistä rajaa.¹²⁸ Sotilastukikohdan valmistuttua sitä käytetään Kirgisian asevoimien joukkojen kouluttamiseen Kirgisiassa toimivia ääriliikkeitä vastaan¹²⁹.

4.4.4. Vierastyövoima

Valtava määrä kirgiiseistä on Venäjällä töissä vierastyövoimana. Arviot kirgisialaisesta vierastyövoimasta Venäjällä liikkuvat jopa 350 000–800 000 henkilössä. Suurin osa ulkomaille töihin lähteneistä kirgiiseistä on päätenyt hakemaan töitä nimenomaan Venäjältä. Yksi selitys maavalintaan lienee se, että monet kirgiisit hallitsevat venäjän kielen jo valmiiksi. Toiseksi Venäjällä vuosittainen keskiansio, joka vuonna 2010 on arvioitu olevan 15 900 yhdysvaltain dollaria, on yli seitsemän kertaa suurempi kuin vastaava luku Kirgisiassa¹³⁰. Yleensä ulkomaille on lähtenyt perheen mies tai vanhimmat pojat perheen jäädessä kotiin Kirgisiaan. Miehet lähettävät ansiotulojaan takaisin perheelleen kotimaahan. Tämänkaltaisen

¹²⁵http://www.rferl.org/content/Minister_Says_Kyrgyzstan_Wants_More_Cash_For_Russian_Base/2159304.html 12.9.2010.

¹²⁶http://www.upi.com/Top_News/Special/2010/07/14/Moscow-to-upgrade-Kyrgyz-radar-station/UPI-45101279115196/, 8.2.2011.

¹²⁷http://en.rian.ru/military_news/20100916/160608002.html ”Kyrgyzstan agrees to keep rent for Russian bases unchanged”, 23.3.2011.

¹²⁸<http://en.rian.ru/exsoviet/20090729/155665824.html>, 8.2.2011.

¹²⁹<http://en.rian.ru/world/20100923/160694461.html>, ”Russia, Kyrgyzstan settle all disputes on unified military base”, 23.3.2011.

¹³⁰<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>, 26.3.2011.

ulkomaille lähteneen vierastyövoiman kautta syntyvä jatkuva tulonlähde edustaa hyvin merkittävää osaa Kirgisian bruttokansantuotteesta.¹³¹

Suuri osa vierastyöntekijöistä on pimeää työvoimaa, eikä siten maksa tuloistaan veroja Venäjällä. Tavallisimmin vierastyöntekijät lähtevät Venäjälle maaseudulta ja etenkin Kirgisian köyhistä eteläisistä maakunnista.¹³²

4.5. Amerikan yhdysvallat

Amerikan yhdysvallat, englanniksi *United States of America, USA*, on maailman johtava suurvalta. Sen talous ja sen asevoimien rakenne ja asevoimien käytössä oleva budjetti ovat omassa luokassaan selkeästi maailman suurimmat.¹³³

Uusrealismin opin pohjalta on perusteltavissa, että Yhdysvaltojen tavoitteena lienee pysyä jatkossakin maailman johtavana suurvaltana¹³⁴. Tämän tehdäkseen Yhdysvallat kilpailee jatkuvasti poliittisesta, taloudellisesta ja sotilaallisesta vaikutusvallasta kaikkialla maailmassa, etenkin muiden suurvaltojen kanssa.¹³⁵

Nykyään Yhdysvaltojen turvallisuuden suurimpia huolenaiheita ovat maailman antiamerikkalaisten ääriliikkeiden ja varsinkin radikaalien islamistien toteuttama terrorismi. Tähän terrorismin vastaiseen toimintavaiheeseen voidaan Yhdysvaltojen katsoa siirtyneen laajamittaisesti al-Qaidan New Yorkin Kaksoistorneihin tekemien iskujen myötä, syyskuun 11. päivänä 2001.¹³⁶

Yhdysvallat kuuluu maailman vaikutusvaltaisimpiin maihin ja on jäsen useissa kymmenissä merkittävässä kansainvälisissä järjestöissä. Sotilaallisesti Yhdysvallat on liittoutunut.

¹³¹http://centralasiaonline.com/cocoon/caii/xhtml/en_GB/features/caii/features/main/2010/08/16/feature-01, Kyrgyz seek job abroad, 26.3.2011.

¹³²<http://www.irinnews.org/PrintReport.aspx?ReportID=28616>, Kyrgyzstan: Focus on labour migration, 26.3.2011.

¹³³<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, 25.3.2011.

¹³⁴Lintonen R., Johdatus kansainväliseen politiikan tutkimukseen, MPKK, Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, n:o 9, Helsinki 1996, sivu 40.

¹³⁵Russett B., Starr H., Kinsella D., *World Politics. The Menu for Choice.*, kahdeksas painos, Yhdysvallat, 2006, sivut 108–119.

¹³⁶Raportti "Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798-2009" Congressional Research Service, Richard F. Grimmet, 27.1.2010, sivut 23–30. Raportissa ilmenee terrorismiuhkan esiintyminen perusteena valtaosissa Yhdysvaltojen sotilastoimissa 11.9. iskun jälkeen.

Yhdysvallat on Pohjois-Atlantin liiton (*North Atlantic Treaty Organization, NATO*) perustajamaa ja sen johtava jäsen.¹³⁷

Yhdysvallat pystyy sotavoimillaan nopeasti ja voimakkaasti vaikuttamaan eri kriiseihin kaikkialla maailmassa omien poliittisten intressiensä turvaamiseksi. Yhdysvallat ylläpitää jatkuvaa päivystystä maailman merillä useilla lentotukialuspohjaisilla taisteluosastoillaan. Merten partioinnin lisäksi Yhdysvalloilla on useita sotilastukikohtia ympäri maailmaa, kuten esimerkiksi Japanissa, Kuubassa ja Kirgisiassa.¹³⁸

4.5.1. Manasin lentotukikohta ja Afganistanin sotatoimet

Kaksoistornien terrori-iskun jälkeen Yhdysvallat aloitti vuonna 2002 sotaoperaatiot Afganistanissa toimivaa al-Qaida-järjestöä ja Talibaneja vastaan. Yhdysvallat tarvitsi ehdottomasti lentotukikohdan, josta se kykeni toimittamaan huoltoa Afganistanissa oleville joukoille. Tuolloin Akajevin johtama Kirgisia tarjosi vuoden 2001 joulukuussa terrorismin vastaisessa taistelussa apuaan Yhdysvalloille vuokraamalla Biškekin vieressä sijaitsevan Manasin lentokentän Yhdysvaltojen ilmavoimille.¹³⁹ Kirgisialla oli puolestaan omia kokemuksia terrorismin vastaisesta taistelusta IMU:a vastaan Batkenin maakunnassa vuosilta 1999–2000.

Manasissa sijaitseva Yhdysvaltojen ilmavoimien lentotukikohta on Afganistanin sotatoimien osalta Yhdysvalloille erittäin tärkeä ilmoitse tapahtuvan huollon onnistumiseksi. Kuukausittain lentokentän kautta kuljetetaan joukkoja noin 15 000 ja materiaalia noin 500 tonnia. Lentokentältä operoivat hävittäjien ja pommikoneiden lisäksi Afganistanin ilmatilassa lentävät ilmatankkauskoneet, jotka mahdollistavat Afganistanin maaoperaation jatkuvan ilmatuen. Yhdysvallat maksaa vuosittain noin 17 miljoonaa dollaria vuokraa Manasin lentokentän käytöstä. Lisäksi Yhdysvallat tukee Kirgisiaa taloudellisesti vuosittain noin 150 miljoonalla dollarilla.¹⁴⁰

¹³⁷<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, "International Organization Participation", 25.3.2011.

¹³⁸<http://www.navy.mil/navydata/ships/lists/homeport.asp>, 25.3.2011.

¹³⁹<http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav020609.shtml>, "Manas Air Base Operations Continue, Despite Drama", 24.3.2011.

¹⁴⁰<http://www.voanews.com/english/news/a-13-2009-02-14-voa3-68628812.html>, "Manas Air Base in Kyrgyzstan is major hub in Afghan war effort", 24.3.2011.

Yhdysvallat on kokenut ajoittain vaikeuksia ja epätietoisuutta mahdollisuuksistaan jatkaa ilmaoperaatioita Manasin tukikohdasta. On olemassa vahvoja viitteitä siitä, että Venäjä on pyrkinyt taloudellisilla keinoilla vaikuttamaan Kirgisian johtoon amerikkalaisen tukikohdan sulkemiseksi. Bakijevin johtama Kirgisia ehti jo ilmoittamaan Yhdysvalloille tukikohdan sulkemisesta vuonna 2009 kuudessa kuukaudessa, mutta pyörsi sittemmin päätöksensä, kun Yhdysvallat suostuivat nostamaan tukikohdasta maksamaansa vuokraa. Toistaiseksi amerikkalainen tukikohta on saanut luvan jatkaa toimintaansa.¹⁴¹

4.5.2. Terrorismin vastainen taistelu

Yhdysvaltojen intresseissä on kaikin tavoin ennalta ehkäistä, kitkeä ja estää terrorismin leviäminen ja radikaalien ääri-islamististen voimien kasvu missä tahansa maailmassa¹⁴². Uzbekistanin islamistisella liikkeellä on läheisiä yhteyksiä Afganistanissa toimivaan al-Qaidaan. Äärijärjestöjen arvellaan liikehtivän Afganistanin, Tadžikistanin ja Kirgisian rajojen ylitse, käyttäen Afganistanin ulkopuolisia alueita tuki-, turva- ja valmistelualueinaan.¹⁴³

Tammikuussa 2011 Yhdysvallat sopi Kirgisian kanssa Kirgisian Rajavartiolaitoksen tukemisesta. Yhdysvaltojen tavoitteena on estää äärijärjestöjä käyttämästä Afganistanin ulkopuolella olevia tukialueita hyväkseen. Yhdysvallat rakentaa Kirgisiaan uuden koulutuskeskuksen ja osallistuu sen rajajoukkojen koulutukseen, jotta maa pystyisi tulevaisuudessa tarkemmin valvomaan rajojaan. Koulutuksen tavoitteena on että Kirgisian rajajoukot pystyvät havaitsemaan ja estämään terroristijärjestöjen liikehdinnät rajojensa yli.¹⁴⁴

4.5.3. Jalansija Keski-Aasiassa

Yhdysvaltojen läsnäolo Lähi-idässä keskittyy vuonna 2011 aktiivisiin sotatoimiin Afganistanissa ja osittain vielä Irakissa oleviin joukkoihin. Sotatoimia varten Yhdysvallat on pyrkinyt voimistamaan joukkojensa huoltotukikohtaverkostoja lisäämällä vaikutusvaltaansa myös Keski-Aasiassa. Tilanteessa huomionarvoista on, että Manasin lentokenttää tarjottiin

¹⁴¹http://www.airforcetimes.com/news/2009/02/ap_kyrgyzstan_manas_021109/, Kyrgyz leader says money behind Manas closing, 25.3.2011.

¹⁴²Komentaja Juha-Antero Puistolän pitämä strategian oppitunti Esiupseerikurssille 63, 8.12.2010.

¹⁴³Malkki L., Paastela J., Terrorismin monet kasvot, WSOY 2007, s 251.

¹⁴⁴<http://www.eurasianet.org/node/62751>, 22.1.2011.

vuonna 2001 Yhdysvalloille lentotukikohdaksi kuitenkin nimenomaan Kirgisian johdon aloitteesta.¹⁴⁵

Yksi Yhdysvaltojen turvallisuuden kannalta ensiarvoisen tärkeitä tavoitteita on estää ydinaseiden sekä joukkotuhoaseiden proliferaatio eli leviäminen. Kirgisia on erityisen mielenkiintoinen maa, koska sen kaivosteollisuus tuottaa ja myy uraania, vaikka maa ei kuulu Kansainväliseen atomienergiajärjestöön. Valvonnan selkeä puute aiheuttaa riskin uraanin joutumisesta väärille tahoille, joko epämääräisille järjestöille tai kyseenalaisille valtioille. Proliferaation uhkaa Yhdysvallat torjuu osin vahventamalla jalansijaansa Kirgisiassa. Tätä varten Yhdysvallat on käynnistänyt uusia toimenpiteitä estääkseen radioaktiivisten aineiden salakuljettamisen Kirgisiasta.¹⁴⁶

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIO JATKONÄKYMISTÄ

5.1. Miksi Kirgisiassa tapahtui vallankumous huhtikuussa 2010?

Kirgisian vuoden 2010 vallankumoukseen johtaneet syyt syntyivät pitkän ajan kuluessa. Kyseessä ei ollut kuin tyhjästä muodostunut vallankaappaus, jossa uusi ryhmittymä olisi tavoitellut valtaan pääsemistä. Pyrkimys oli päästä eroon Kirgisialle ominaisesta autoritäärisestä, epäoikeudenmukaisesta ja tehottomasta hallinnosta. Vallankumouksen monet syyt johtuivat Kirgisian historiasta, sen väestöstä, maantieteestä ja elinoloista.

Kirgisian pinnanmuodostus vaikeuttaa liikkumista asutuskeskusten välillä. Vuoristo jakaa maan köyhään eteläiseen ja hieman vauraampaan pohjoiseen osaan. Maan harva tieliikenneverkosto myötäilee Tien Shanin ja Pamirin vuoristoja. Huonot liikenneyhteydet ovat johtaneet Kirgisian klaanien eristäytymiseen toisistaan vähentämällä väestön keskinäistä kanssakäymistä.

Kirgisian maantieteellinen sijainti ylängöllä, mannermaana, kaukana valtameristä, vaikuttaa voimakkaasti maan ilmastollisiin olosuhteisiin. Mannerilmastolle tyypillisesti sademäärät

¹⁴⁵<http://www.globalsecurity.org/military/facility/manas.htm>, Manas International Airport, Bishkek, Kyrgyzstan, 25.3.2011. Sivuhuomio: Presidentti Akajevin vävyn omistama yhtiö toimitti lentotukikohdalle siellä tarvittavat polttoaineet, mikä voitaneen yhdistää Kirgisiassa vallitsevaan tavanomaiseen korruptioon.

¹⁴⁶<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=179524&nodeid=17562&contentlan=1&culture=fi-FI>, ”Suomi ja Yhdysvallat yhteistyöhön joukkotuhoaseiden leviämisen estämiseksi”, 23.3.2011.

vaihtelevat paikallisesti ja ajallisesti voimakkaasti. Kuivuuden lisäksi vuoristot rajoittavat maanviljelykseen sopivan alueen pinta-alan hyvin pieneksi. Väkivalta ja mellakointi ovat Kirgisiassa miltei poikkeuksetta kulminoituneet vuoden ensimmäiselle puoliskolle, keväälle tai kesälle. Tämän perusteella voi tehdä johtopäätöksen, että alueen ilmastollisilla olosuhteilla on mahdollisesti jonkinlainen syy-seuraussuhde kansan luonteeseen ja tyytyväisyyteen tai tyytymättömyyteen. Väestön kärsivällisyyttä koetellaan kovissa ilmastollisissa olosuhteissa. Kansan kokemien kärsimysten nostattama viha on purkautunut talven lopulta väistyessä.

Vuoristot ja niiden päällä sijaitsevilta jäätiköiltä peräisin olevat sulamisvesijoet ovat erittäin merkityksellisiä Kirgisian sähkötuotannolle ja maanviljelykselle. Kirgisian infrastruktuuri on itsenäisyyden aikana olemattomien investointien takia rapistunut. Tämä on johtanut isoihin ongelmiin esimerkiksi sähkönjakeluverkkojen toimivuudessa. Sähkön jatkuvaa tuottamista varten väärään aikaan juoksutettu vesi hankaloittaa puolestaan maanviljelyä. Maan tärkein teollisuustuotanto keskittyy eri kaivannaisten, kuten kullan, uraanin, hiilen ja harvinaisten maametallien, jalostamiseen. Väestön keskimääräinen ansiotulo on vain noin 2 200 yhdysvaltain dollaria vuodessa. Tuloerot ovat kuitenkin huomattavia.

Noin kaksi kolmannesta Kirgisian väestöstä asuu maaseudulla. Väestön etniset taustat ja klaanien käyttämät kielet ovat monenkirjavia. 1900-luvun alkupuolella Keski-Aasian väestöä karkotettiin tai pakkosiirrettiin asuinsijoiltaan laajalti. Isoja väestöllisiä siirtymisiä tapahtui 1900-luvun alussa tsaari-Venäjän sortokauden yhteydessä ja 1930-luvulla Neuvostoliitossa toteutetun asutuspolitiikan myötä. Kahden virallisen kielen, kirgiisin ja venäjän, lisäksi Kirgisiassa puhutaan useita kymmeniä muita kieliä. Uskontokuntia on monta. Tärkeimmät uskonnot ovat islam ja ortodoksisuus. Kirgisiassa on useita kymmeniä klaaneja, joilla on itselleen tunnusomaisia tapoja ja piirteitä. Maan yhteinen kansallishenki puuttuu, ja luottamus eri klaanien kesken on heikkoa. Syitä tähän ovat väestön hajanaiset kulttuuriperimät ja eri etniset taustat. Erityisesti klaanikeskeisyys on edistänyt korruption esiintymistä.

Kirgisiaan vakiintunut tapa- ja hallintokulttuuri on maan olojen edistymiselle valtava este. Kansalaisten heikko luottamus johtajiin on haitannut maan kehittymistä koko sen itsenäisyyden ajan. Hallintoon ja viranomaistoimintaan yleisesti syvälle kaikkialle iskostunut korruptio, oman hyödyn häikäilemätön tavoittelu sekä läheisten ihmisten ja klaanien suosiminen ovat Kirgisiassa yleisesti tiedostettuja vakavia ongelmia. Hallintoportaisiin vakiintunutta heikkoa moraalialia ei kyetty kitkemään vuoden 2005 vallankumouksessa, vaikka vanha hallinto korvattiin uudella. Kirgisiaan pinttynyt korruptio ja rikollisuus kuuluvat

paikalliseen arkeen, jossa lahjuksilla saa viranomaiset kääntämään katseensa pois. Maan sisäisen hajaannuksen, poliittisen sekasorron, heikon infrastruktuurin ja heikon taloudellisen tilanteen takia Kirgisiaa voi verrata toimintakyvyttömään tai jopa romahtaneeseen valtioon.

Kirgisiassa on jo pitkään ollut voimakkaita etnisiä ongelmia etenkin kirgiisien ja uzbekkien välillä. Vuotta ennen Kirgisian itsenäistymistä vastakkainasettelut ilmenivät Ošin verilöylynä, joissa mellakoita taltutettiin Neuvostoliiton asevoimien puuttumisella asiaan. Vuoden 2010 huhtikuun vallankumousta seuranneena kesänä Kirgisiassa mellakoitiin etenkin Ošin ja Jalal-Abadin kaupungeissa. Mellakoissa kirgiisit vainosivat järjestelmällisesti uzbekkeja etnisillä perusteilla. Viranomaiset eivät suojelleet vainottuja, vaan pelkästään seurasivat tilannetta vierestä. Mellakoiden aikana sairaaloissa kieltäydyttiin antamasta uzbekkeille ensiapua. Mellakoissa ei käytetty Kollektiivisen turvallisuussopimuksen mahdollistamia yhteisiä 1 500 hengen rauhanturvajoukkoja, koska Kirgisian johto ei pyytänyt joukkoja apuun. Tämä on yksi selvä osoitus Kirgisian toistaiseksi ratkaisemattomista vakavista etnisistä ongelmista.

Kirgisian asevoimat ovat pienet, ja ne ovat pikaisen reformin tarpeessa. Asevoimien tehtävänä on lähinnä sisäisten turvallisuushkien, kuten äärijärjestöjen toiminnan muodostamien sotilaallisten uhkien, torjunta. Jonkin toisen valtion suoranaisten sotilaallinen aggressio Kirgisiaa vastaan ei ole todennäköistä. Kirgisian asevoimien johtamista ei ole kyetty keskittämään. Suuri määrä asevoimien kalustosta on valmistettu Neuvostoliitossa ja se on siten jo laajalti vanhentunutta. Kirgisian puolustautuminen sotilaallista uhkaa vastaan pohjautuu liittoutumiseen Kiinan ja varsinkin Venäjän kanssa. Shanghain yhteistyöjärjestön ja Kollektiivisen turvallisuussopimuksen avulla Kirgisiassa voidaan tarvittaessa käyttää yhteistyöjärjestön tai sotilasliiton joukkoja mahdollisissa taisteluissa Keski-Aasian äärijärjestöjä vastaan. Kirgisian asevoimien ja äärijärjestöjen välillä käydään toisinaan eriasteisia aseellisia taisteluja. Vuosina 1999 ja 2003 äärijärjestöt olivat erityisen levottomia.

Islamistiset äärijärjestöt toimivat Kirgisian alueella. Tunnetuin järjestö on Uzbekistanin islamilainen liike, joka käyttää myös nimeä Turkestanin islamilainen liike. Järjestön tavoitteena on perustaa Kiinan, Kirgisian, Tadžikistanin ja Uzbekistanin alueille sharian lakia noudattava islamistinen Turkestanin valtio. Islamilaiset liikkeet ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa ja käyttävät Keski-Aasian valtioita tuki-alueinaan huonosti valvotuista valtiorajoista välittämättä. Islamilaisilla liikkeillä tiedetään olevan suoria yhteyksiä Afganistanin talibaneihin ja al-Qaidaan.

5.2. Mitä intressejä suurvalloilla on Kirgisiassa, ja miten ne ilmenevät?

Voidaan perustellusti todeta, että Kirgisia on itsenäistymisensä jälkeen selkeästi herättänyt Kiinan, Venäjän ja Yhdysvaltojen kiinnostuksen monesta eri syystä. Tärkein syy lienee Kirgisian keskeinen maantieteellinen sijainti. Kaikki edellä mainitut suurvallat vaikuttavat ja näkyvät nykypäivänä vahvasti Kirgisian arjessa. Toisaalta erilaiset intressit ja toisaalta pyrkimys ylläpitää voimatasapainoa Kirgisiassa ja Keski-Aasiassa ohjaavat suurvaltojen toimintaa ja keinovalikoimaa. Yleisimmin käytettävät keinot ovat joko taloudellisia tai turvallisuuspoliittisia. Vuoden 2010 vallankumouksen jälkeen suurvallat luovat aktiivisesti kilpaa suhteitaan Kirgisian uuteen johtoon.

Kirgisia on itsenäisyytensä aikana monien jäsenyyksien ja liittojen solmimisen myötä pyrkinyt ja onnistunut verkostoitumaan kansainvälisesti, niin taloudellisesti kuin myös sotilaallisesti. Tarkasteltaessa Kirgisian eri jäsenyyksiä ja sopimuksia, se kuuluu vahvimmin yhteen Venäjän kanssa.

Kiinan intressit vaikuttavat olevan sekä taloudellisia että turvallisuuspoliittisia. Kiina varmistaa voimakkaasti kasvavan taloutensa ja teollisuutensa raaka-aineiden saamisen Keski-Aasian alueelta investoimalla ja esimerkiksi rakentamalla vaikeakulkuiseen maastoon merkittäviä liikenneyhteyksiä lainajärjestelyillä. Myöntämällä merkittäviä pitkäkestoisia lainoja Kiina pystyy entisestään vahvistamaan alueellista vaikutusvaltaansa ja sitouttamaan Kirgisian itseensä kauas tulevaisuuteen.

Xinjiangin autonomisen alueen uiguurien separatismi on ilmeinen sisäinen uhka Kiinalle. Xinjiangin uiguurit pyrkivät irtautumaan Kiinan vallasta luodakseen alueelle uuden islamistisen Itä-Turkestanin valtion. Tavoitteensa painottamiseksi Xinjiangin uiguurien äärijärjestö käyttää myös nimeä Itä-Turkestanin islamilainen liike. Uiguureja elää Xinjiangin lisäksi Kirgisiassa merkittäviä määriä. Kiina pyrkii torjumaan ja ehkäisemään separatismia ja sen synnyttämää äärijärjestöjen toimintaa ennalta. Kirgisian jäsenyys Shanghaiin yhteistyöjärjestössä mahdollistaa Kiinan ulottamaan tiedusteluansa ja tarvittaessa suoranaista sotilaallista voimaa rajojensa ulkopuolelle Kirgisian alueelle, uiguuriklaanien tai Itä-Turkestanin islamilaisen liikkeen keskelle. Se edistää Kiinan tavoitteita vaimentaa Xinjiangin alueen separatismia.

Venäjän syyt läsnäoloon Kirgisiassa vaikuttavat olevan lähinnä turvallisuuspoliittisia tai yleisesti arvo- ja vaikutusvaltaan perustuvia. Venäjä on vuokrannut Kirgisiasta käyttöönsä alueita sotilastukikohtiaan varten. Nykyisistä Kirgisiassa sijaitsevista sotilastukikohdista valtaosa on peräisin Neuvostoliiton ajoilta. Venäjällä on Kirgisiassa ilmavoimien lentotukikohta, muutama tutka-asema, kaksi seismistä mittausasemaa ja Sotalaivaston koetoimintalaitos. Venäjän kielen taito ja asema maan toisena virallisena kielenä ovat yhteisen menneisyyden lisäksi Kirgisiaa ja Venäjää yhdistäviä tärkeitä tekijöitä. Kirgisiasta jopa 800 000 kirgiisiä käy vierastyövoimana töissä Venäjällä. Vierastyövoiman kotimaahan perheilleen lähettämä palkka muodostaa huomattavan lisän, jopa 10–15 prosenttia, Kirgisiaan virtaavaan ulkomaanvaluuttaan ja bruttokansantuotteeseen.

Venäjällä ja Kirgisialla on 115 vuotta yhteistä historiaa, johon sisältyy neuvostoajat. Stalin suunnitteli 1930-luvulla rajoja piirtäessään Keski-Aasiaa kartalle Venäjän sydänmaan puskurialueeksi mahdollisia etelästä suuntautuvia hyökkäyksiä vastaan. Neuvostoliiton romahduksen ja hajoamisen myötä sen seuraajalta, Venäjältä, hävisi koko Keski-Aasian puskurivyöhyke eteläisten neuvostotasavaltojen julistautuessa itsenäiseksi. Romahduksen jälkeen Venäjä solmi nopeasti Kirgisian kanssa useita sopimuksia. Nämä sopimukset pitivät maat läheisinä sekä taloudellisesti että turvallisuuspoliittisesti, vaikka valtioilla ei enää ollut yhteistä rajaa. Venäjä pitää Kirgisiaa edelleen omana takapihanaan, eikä katso hyvällä, kun alueelle ilmestyy kilpailevien suurvaltojen uusia edustustoja saati sotilastukikohtia. Venäjä on pyrkinyt taloudellisilla keinoilla sitomaan Kirgisiaa itseensä ja tavallaan eristämään sitä muiden suurvaltojen vaikutuksilta. Myöntämällä talousapua pitkäaikaisilla lainoilla Venäjä on yrittänyt vaikuttaa Kirgisian johtoon ja saada se sulkemaan ja lopettamaan Yhdysvaltojen lentotukikohdan toiminta.

Venäjän kasvava huolenaihe on islamistisen radikalismien lisääntyminen sekä omien rajojen sisällä että niiden ulkopuolella. Äärijärjestöjen luomaa uhkaa Venäjä torjuu vuoden 2010 sotilasdoktriinin mukaisesti myös omien rajojensa ulkopuolella. Shanghain yhteistyöjärjestön kautta Venäjä pystyy ulottamaan sotilaallisen vaikutuksensa Kirgisiassa toimiviin radikaaleihin islamilaisiin liikkeisiin ja pyrkii ehkäisemään tulevia uhkia ennalta. Venäjä on sotilasdoktriininsa myötä myös valmis puolustamaan rajojensa ulkopuolella asuvien venäläisten turvallisuutta. Kirgisiassa asuu yhteensä noin 370 000 Venäjän kansalaista. Itsenäisten valtioiden yhteisön maiden kesken solmitun Kollektiivisen turvallisuussopimuksen perusteella Venäjä, Kirgisian liittolaisena, puolustaa Kirgisiaa mahdollista ulkoista sotilaallista hyökkäystä vastaan.

Yhdysvaltojen intressit Kirgisiassa liittyvät lähinnä sodankäyntiin Afganistanissa ja yleisemmin sotaan terrorismia ja radikaalia islamia vastaan. Manasin lentotukikohta on tärkeä Yhdysvaltojen joukkojen huoltamiseksi ja koko sodankäynnin tukemiseksi. Yhdysvallat maksaa Kirgisialle lentotukikohdastaan noin kolminkertaista vuokraa verrattuna Venäjän maksamaan vuokraan Kantin lentotukikohdasta. Maavuokran lisäksi Yhdysvallat tukee vuosittain taloudellisesti Kirgisian valtiota huomattavilla summilla.

Osasy Yhdysvaltojen läsnäoloon Kirgisiassa lienee Yhdysvaltojen tämänhetkisen maailman sotilaallisen johtoaseman ja sen tuoman vaikutusvallan ylläpitäminen. Yhdysvallat vaikuttaa paikallaolollaan Keski-Aasian alueen voimatasapainoon näyttämällä, että Yhdysvallat ei anna Kiinan ja Venäjän toimia alueella vapaasti niiden omien intressiensä mukaisesti.

Kirgisiassa toimivilla äärijärjestöillä on yhteyksiä al-Qaidaan ja Afganistanissa toimiviin talibaneihin. Afganistanin äärijärjestöt käyttävät Keski-Aasiassa Kirgisian, Tadžikistanin ja Uzbekistanin alueita tukialueinaan valtiorajoista välittämättä. Yhdysvallat pyrkii estämään äärijärjestöjä käyttämästä Keski-Aasiaa tukialueenaan kouluttamalla Kirgisian rajajoukkoja. Koulutuksen tavoite on, että rajajoukot pystyvät valvomaan valtioiden rajoja ja estämään luvattomat ylitykset. Rajavalvonnan toinen tärkeä tavoite Yhdysvaltojen näkökulmasta on estää ydinaseiden leviäminen maailmassa. Se tapahtuu estämällä uraanin ja muiden radioaktiivisten aineiden salakuljettaminen Kirgisiasta.

5.3. Kirgisian tulevaisuudennäkymät ja jatkotutkimusaihe

Tutkimuksen lopuksi esitän oman arvioni Kirgisian tulevaisuuden jatkonnäkymistä. Pidän hyvin todennäköisenä, että Kirgisiaa uhkaavat lähitulevaisuudessa uudet ja voimistuvat etniset mellakat kirgiisien ja uzbekkien välillä. Tätä perustelen sillä, että Kirgisian nykyiset viranomaiset eivät puuttuneet kesän 2010 mellakoihin mitenkään, ei niiden aikana eikä myöskään niiden jälkeen. Ketään ei saatettu teoista vastuuseen.

Yhtenä etnisten vastakkaisuuksien todennäköisenä lopputuloksena pidän sitä, että Kirgisia tulevaisuudessa hajoaa pienemmiksi valtioiksi. Näin kävi Jugoslaviassa 1990-luvulla. Valtion hajoaminen sisältää luonnollisesti sisällissodan vaaran. Alueen väestön etniset pohjat ja klaanikunnat luovat tällöin perusteet uusien perustettavien valtioiden rajoille.

Toisena vaihtoehtona katson olevan mahdollista, että osia nykyisistä Kirgisian alueista tai maakunnista saattaa jopa pyrkiä liittymään naapurimaahan, mikä tosin olisi hyvin poikkeuksellista, mutta tuskin mahdotonta. Arvio koskee alueita Kirgisian pohjoisista maakunnista, jotka saattavat kokea voimakasta kiinnostusta liittymiselle monin verroin vauraampaan Kazakstaniin. Batkenin, Ošin ja Jalal-Abadin maakuntien uzbekkivaltaiset alueet saattavat etnisin perustein pyrkiä liittymään naapurimaihin.

Suurvallat jatkavat omien intressiensä valvomista ja varmistamista sekä voimatasapainon ylläpitämistä vastaisuudessa Kirgisian alueella. Ne pyrkivät huhtikuun 2010 vallankumouksen jälkeen aktiivisesti kehittämään omia suhteitaan Kirgisian uuteen hallintoon. Keski-Aasian alueen rauhallinen kehittyminen kuuluu etenkin Kiinan ja Venäjän intresseihin, jotta mahdolliset paikalliset levottomuudet eivät heijastuisi Keski-Aasian ulkopuolelle.

Kiinnostavana jatkotutkimuksen aiheena näkisin esimerkiksi muut Keski-Aasian maat kuten Tadžikistan, Uzbekistan ja Turkmenistan ja suurvaltojen toiminnan niiden alueilla. Esimerkiksi Uzbekistan on 2000-luvulla lähentynyt Pohjois-Atlantin liittoa rauhankumppanuusohjelman muodossa ja tarjoamalla Yhdysvalloille mahdollisuutta vuokrata alueita sotilastukikohtia varten.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

Lintonen R., Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen, Helsinki 1996.

Forsström P., Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio, Helsinki 1998.

Juntunen A., Venäjän imperiumin paluu, Helsinki 2009.

Malkki L., Paastela J., Terrorismin monet kasvot, Helsinki 2007.

Luntinen P., Sota Venäjällä – Venäjä sodassa, Keuruu 2008.

Russett B., Starr H., Kinsella D., World Politics. The Menu for Choice., Yhdysvallat 2006.

Zetterberg S., Maailmanhistorian pikkujättiläinen, Porvoo 1990.

Berthiaume C., Kirby A., Climate change in Central Asia. A Visual synthesis. Ranska 2009.

Muut kirjalliset lähteet:

Eklund M., Suurvaltojen strateginen kilpailu Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian suuralueilla. MPKK, EUK58, 2006.

A Report to Congress. Pursuant to the National Defence Authorization Act Fiscal Year 2000, Military Power of the People's Republic of China 2009.

Sergounin A.A. and Subbotin S.V., Sino-Russian military–technical cooperation: a Russian view, 1997.

Grimmet R.F., Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798-2009, Yhdysvallat 2010.

International Crisis Group, Asia Briefing N°102, Bishkek/Brussels, 27.4.2010, Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses.

International Crisis Group, Asia Report N°193, 23.8.2010, The pogroms in Kyrgyzstan.

Военная доктрина Российской Федерации Утверждена Указом Президента Российской Федерации 5 февраля 2010 года № 146.

Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähetystön raportti 11.04.2011, Kirgisian kesäkuun 2010 väkivaltaisuuDET – Kirgisian kansallisen tutkimuskomission tulokset, aineisto tutkijan hallussa.

Esitelmät, haastattelut:

Suomen Kazakstanin ja Kirgisian suurlähettiläs Mikko Kinnunen, esitelmä Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksella 23.2.2011.

Strategian pääopettaja komentaja Juha-Antero Puistola, strategian oppitunti Maanpuolustuskorkeakoululla Esiupseerikurssille 63, 8.12.2010.

Erikoistutkija Ari Mäkelä, Suomen Ympäristökeskus, haastattelu 25.1.2011.

Australialaiset internetsivustot:

http://www.cac-biodiversity.org/kgz/kgz_history.htm

http://www.cac-biodiversity.org/kgz/kgz_geography.htm

Brittiläiset internetsivustot:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kyrgyzstan/7852226/Russia-plans-second-military-base-in-Kyrgyzstan.html>

Central Asia Online internetsivustot:

http://centralasiaonline.com/cocoon/caii/xhtml/en_GB/features/caii/features/main/2010/08/16/feature-01, Kyrgyz seek job abroad

<http://centralasiaonline.com/cocoon/caii/xhtml/ru/features/caii/features/main/2010/03/23/feature-01> ”Военные эксперты Кыргызстана предлагают нетрадиционные пути обеспечения безопасности в регионе”

Kansainvälisiä internetsivustoja:

http://www.mongabay.com/reference/new_profiles/273.html

http://www.mongabay.com/reference/country_studies/kyrgyzstan/HISTORY.html

http://www.upi.com/Top_News/Special/2010/07/14/Moscow-to-upgrade-Kyrgyz-radar-station/UPI-45101279115196/

<http://www.thefreelibrary.com/Construction+of+Kyrgyz+part+of+China-Kyrgyzstan-Uzbekistan+railway...-a0196849499>

http://www.who.int/hac/kyrgyzstan_sitrep1_13apr10.pdf

<http://www.acted.org/en/kyrgyzstan>

http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=Kyrgyzstan

<http://www.ilec.or.jp/database/asi/asi-55.html>

<http://www.onwar.com/aced/chrono/c1900s/yr90/fkyrgyzstan1990.htm>, The Osh riots in Kyrgyzstan , USSR 1990

http://www.inogate.org/index.php?option=com_content&view=article&id=117%3Aka-ky-agreement&catid=38%3Aregional-news-events&Itemid=68&lang=en

<http://www.cisstat.com/rus/ciscountry1.htm>

<http://iwpr.net/report-news/kyrgyzstan-debates-customs-union-entry>

<http://www.diplomaticcourier.org/kmitan/articleback.php?newsid=507>

<http://www.highbeam.com/doc/1G1-180634668.html>

<http://www.global-military.com/russia-blocks-chinas-arms-exports-resulting-sino-russian-tensions.html>

<http://www.evrazes.com/>

Kiinalaiset internetsivustot:

http://news.xinhuanet.com/english/2009-07/07/content_11668365.htm

http://www.chinadaily.com.cn/china/2008-07/22/content_6865847.htm

Kirgisialaiset internetsivustot:

<http://www.24kg.org/community/69904-laquonemeckaya-volnaraquo-vooruzhennye-sily.html>

”Вооруженные силы Кыргызстана являются самыми малочисленными в регионе и нуждаются в эффективной реформе”

<http://www.kyrgyzjer.com/en/kg/section24/3283.html>

<http://www.businessinkyrgyzstan.com/batken-province/>

<http://www.tazar.kg/news.php?i=3450>, ВС Кыргызстана - вчера и сегодня

<http://enrin.grida.no/htmls/kyrgyz/soe2/english/climats.htm#1a>

http://climatechange.kg/?page_id=20&lang=ru

Maailmanpankin internetsivustot:

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD>

<http://search.worldbank.org/data?qterm=kyrgyzstan>

Radio free Europe:n internetsivustot:

http://www.rferl.org/content/Minister_Says_Kyrgyzstan_Wants_More_Cash_For_Russian_Base/2159304.html

http://www.rferl.org/content/Kyrgyzstan_Closes_Tajik_Border_After_Clashes_In_Tajikistan/2162954.html

http://www.rferl.org/content/IMU_Announces_Longtime_Leader_Dead_Names_Successor/2130382.html

Saksalaiset internetsivustot:

<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,720631,00.html>

<http://www.citypopulation.de/Kyrgyzstan.html>

Suomalaiset internetsivustot:

<http://www.upi-fiia.fi/fi/news/887/>

<http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=70416&nodeid=15735&culture=fi-FI&contentlan=1>

<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/ulkomaat/kirgisian-vallanvaihto-tasta-syysta-rutikoyha-maakiinnostaa-seka-venajaa-etta-yhdysvaltoja>

http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2010/03/venajalla_kesaaika_vahensi_aikavyohykkeita_1566355.html
http://yle.fi/uutiset/talous_ja_politiikka/2011/03/maailmanpankki_kiina_ohittaa_yhdysvallat_vuonna_2030_2456536.html
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=179524&nodeid=17562&contentlan=1&culture=fi-FI>, ”Suomi ja Yhdysvallat yhteistyöhön joukkotuloaseiden leviämisen estämiseksi”

Uzbekistanilaiset internetsivustot:

<http://uzbekistanerk.com/rus/?p=2048>, Обращение узбекской общественности Кыргызстана

Venäläiset internetsivustot:

<http://www.rusimperia.info/news/id5825.html>, ”Кыргызстан для кыргызов”
<http://www.regnum.ru/news/1321675.html>, Попытки в Киргизии: россиянина обвиняют в диверсиях: видео
<http://en.rian.ru/russia/20100420/158671681.html>
<http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>
http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/SHANHASKAYA_ORGANIZATSIYA_SOTRUDNICHESTVA_SHOS.html
http://rusnavy.com/news/navy/index.php?ELEMENT_ID=5646, ”Kyrgyzstan interested in Russia's naval presence”
http://en.rian.ru/military_news/20100916/160608002.html ”Kyrgyzstan agrees to keep rent for Russian bases unchanged”
<http://en.rian.ru/exsoviet/20090729/155665824.html>
<http://en.rian.ru/world/20100923/160694461.html>, ”Russia, Kyrgyzstan settle all disputes on unified military base”

WTO:n internetsivustot:

<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=KG>
<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFReporter.aspx?Language=E>
http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm
<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=RU>

Yhdistyneiden kansakuntien internetsivustot:

<http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Kyrgyzstan-HISTORY.html>
<http://www.un.org/en/members/index.shtml>, 22.1.2011
<http://www.irinnews.org/PrintReport.aspx?ReportID=28616>, Kyrgyzstan: Focus on labour migration
<http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Asia-and-the-Pacific/China.html>

Yhdysvaltalaiset internetsivustot:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/notesanddefs.html?countryName=Kyrgyzstan&countryCode=kg®ionCode=cas#2129>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>
<http://edition.cnn.com/2002/WORLD/asiapcf/east/05/24/aksai.chin/>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html#top>
<http://www.thenewamerican.com/index.php/world-mainmenu-26/asia-mainmenu-33/5824-kyrgyzstan-honors-putin>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, “International Organization Participation”
<http://www.navy.mil/navydata/ships/lists/homeport.asp>
http://www.airforcetimes.com/news/2009/02/ap_kyrgyzstan_manas_021109/, Kyrgyz leader says money behind Manas closing
<http://www.voanews.com/english/news/a-13-2009-02-14-voa3-68628812.html>, “Manas Air Base in Kyrgyzstan is major hub in Afghan war effort”
<http://www.globalsecurity.org/military/facility/manas.htm>, Manas International Airport, Bishkek, Kyrgyzstan
<http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav020609.shtml>, “Manas Air Base Operations Continue, Despite Drama”
<http://www.eurasianet.org/node/62751>
<http://www.eurasianet.org/departments/news/articles/eav033109c.shtml>
<http://maps.google.com/>
<http://www.examiner.com/dc-in-washington-dc/riots-kyrgyzstan-what-lies-behind-the-russias-refusal-to-intervene>
<http://online.wsj.com/article/SB124701252209109027.html>
<http://www.worldlanguage.com/Countries/Kyrgyzstan.htm>
<http://asianhistory.about.com/od/uzbekistan/p/UzbekistanProf.htm>
<http://www.cdi.org/terrorism/etim.cfm>